

LEHCETÜ'L-LÜGAT'TE TIBBİ İSİMLER III (P-Z) (*)

(Araştırma Makalesi)

H. Ahmet KIRKKILIÇ (**)

Öz

Lehçetü'l-Lügat şeyhülislam, musikişinas, besteci, müzik tarihçisi, âlim bir yazar ve şairdir. Müderrislik ve kadılıktan başlayarak, murahaslık ve şeyhülislamlığa kadar çeşitli devlet görevlerinde bulunan Ebu İshakzade Esad Mehmed Efendi'nin önemli eserlerinden biridir. Eserde 3703 madde başı kelime mevcuttur. Bazı maddeler birkaç satırla anlatılırken bazıları sayfalarla devam etmektedir. Lehçetü'l-Lügat Türkçeden Arapça, Farsçaya hatta Türkçeden Türkçeye bir lügat özelliği de gösterir. Esad Efendinin bu bilinçli Türkçülük ve Türkçeciliği ona dil bilimi alanında da mümtaz bir yer ayırır. Çalışmada Lehçetü'l-Lügat'te tıp ilmine ait kelimeler olduğu gibi alınmış, madde başlığının ardından günümüzdeki tıbbi izahı ve maddenin Latince adı verilmiştir. Bunu takiben Lehçetü'l-Lügat'teki madde içeriği, maddenin günümüzde bilinen faydaları ve maddeye dair bir resim de maddeye dâhil edilmiştir. Çalışmada içerikte yer alan yalnızca tıbbi yararlar madde içinde bırakılmıştır. Alternatif tıbbın gündemde olduğu bir dönemde geçmişte yapılan tecrübeler doğrultusunda eserde yer alan bitki, hayvan, taş veya maddenin tıbbi yararlarının konuyla ilgilenenler açısından önem arz edeceği, dil çalışması yapanların, biyoloji, zooloji, kimyayla ilgilenenlerin de eserden faydalanacağı şüphesizdir.

Anahtar Kelimeler: *Lehçetü'l-Lügat, Esad Mehmed Efendi, Tıp, Şifalı Bitkiler, Alternatif Tıp.*

*) Lehçetü'l-Lügat'te Tıbbi İsimler başlıklı bu çalışma Atatürk Üniversitesi Sürekli Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi (ATASEM) tarafından 21-23 Haziran 2019 tarihinde Erzurum'da gerçekleştirilen "II. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Bilgi Şöleni"nde tam metin bildiri olarak sunulmuştur. Çalışma, kapsamlı olması nedeniyle "Lehçetü'l-Lügat'te Tıbbi İsimler I", "Lehçetü'l-Lügat'te Tıbbi İsimler II" ve "Lehçetü'l-Lügat'te Tıbbi İsimler III" başlıklarıyla üç bölüm hâlinde yayımlanmıştır.

**) Prof. Dr., Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı
(e-posta: akirkkilic@agri.edu.tr) ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4543-496>

Medical Terms at Lehcetü'l -Lügat III (P – Z)

Abstract

Ebu İshakzade Esad Mehmed Efendi was Shaykh al-İslam, music lover, composer, music historian, a scholar and poet. Lehcetü'l-Lügat is one of the most important works of Ebu İshakzade Esad Mehmed Efendi, who has served in various state positions starting from the professorship and cadı, to the delegacy and the sheikh al-Islam. There are 3703 headwords in the work. Some items are described in a few lines, while others continue with pages. Lehcetü'l-Lügat shows a dictionary feature from Turkish to Arabic and Persian, even from Turkish to Turkish. This conscious Turkism and Turkishism of Esad Efendi give him a privileged place in the field of linguistics. In the study, the words of medical science were taken as in Lehcetü'l-Lügat and after the entry the current medical explanation and the Latin name of the item were given. Subsequently, the content of substance in Lehcetü'l-Lügat, the known benefits of the substance and a picture of the substance were also included. In the study, only the medical benefits included in content were left within the entry. It is thought that the medical benefits of plants, animals, stones or substances included in the work being in line with past experiences will be important for those interested in the subject, and those who study language, biology, zoology and chemistry will benefit from the work in a period when alternative medicine is on the agenda.

Keywords: *Lehcetü'l-Lügat, Esad Mehmed Efendi, Medical, Medicinal Herbs, Alternative Medicine.*

Pancar (پانچار) T.

Ispanakgillerden, vitamince zengin bir bitki (Beta vulgaris). “Tabiatı har ve yâbistir. Bazılar rütubeti dahi vardır dediler.

Kulak ağrısına damıldasalar defeyler. Vücuda sürseler kehleyi kırar. Sair menafii kütüb-i tıbda mezkûrdur.”

Pancar arterit, anemi, demans, unutkanlık hastalığını tedavi edebilir, beyindeki oksijen sirkülasyonunu artırır, diyabet dalgalanmalarını engellemeye, içerdiği kolin maddesi kas hareketi, bellek, zihinsel işlevler ve uykusuzluk problemleriyle mücadelede yardımcı olur, bunun yanında hücre zarı yapısını korur, sinir impulslarının iletişimini kolaylaştırır, yağ emilimine yardımcı olur ve enflamasyonu azaltır,

hiper tansiyonu azaltabilir. İçerdiği nitrik oksit dinlendirir, kan damarlarını genişletir, kan akışını artırır ve kan basıncının düşmesine yardımcı olur. Dayanıklılığı artırır, sporcuların tükettiği besinlerin başında gelen pancar dayanıklılığı arttırmaya yardımcıdır, egzersiz yaparken çığ pancar suyu kaslardaki oksijen sirkülasyonunu artırır, solunum yolu hastalıkları ile mücadele eder, solunum yolu kaslarının dayanıklılığını artırır. Kansere karşıdır, pancar özü çoklu organ tümörlerine engel olur, kalp hastalığına iyi gelir. Pancar varis hastalığı ve bazı göz hastalıklarının önlenmesine de ciddi anlamda engel olabilir. Kabızlık sorununun giderilmesi ve ateş düşürücü özelliği vardır. Cilt ve saç sağlığına faydalıdır.

Fotoğraf 1: Pancar.¹

Panzehir (pânzehir) (پانجهار) *T./Far.*

Zehrin etkisini ortadan kaldıracılabile özelliği olan madde, antidot. "Nüzhebetü'l-efkâr sahibi Şeyh Zeynüddin Kâdirî dedi ki bu panzehir iki nevidir. Bir nev'i madenî ve bir nev'i hayvanîdir. Madenîsi Cezîre-i ibn Ömer nam mahalilemavsıl beyninde çok bulunur. Onda tekevvün eder ve ekseriya o madenden gelen beyaz ve elvan noktali olur. İyisi budur. Yine onda sarısı ve yeşili dahi vardır. Büyük parçalar bulunur. Andan bıçak ve kılıç kabzaları yaparlar. **Lâkin bu sınıfın def-i sümûmda kat'â medhali yoktur. Ancak su ile ezip bazı evrâma ve berelere sürerler. Ziyade fayda edip defeyler ve yine panzehir-i ma'denîden bir nevi dahi vardır** ki Sîn diyarından gelir. Evvelkinden (evvelkinden) ufarak ve sarımtıraktır. Bunun fiili dahi ona karîbdir. Nev-i sâni hayvanîdir ki ammde olan dahi budur. Zatı ve levni ekser nasın malumudur. Bunun tekevvününde akvâl vardır. Bazılar dediler ki bilâd-ı Fârsda tuhûm-ı Sîn'de biri geyikler otlaklarında ufacık yılan yavruları yiyip ekser ya taayyüşleri onlar ile olduğundan zehirleri cemi cesetlerine yayılıp ondan nâşî hikmet zuhur etmekle o mahallerde bulu-

nan su irkintisi göl gibi yerlere girip başlarını yukarı tutup bütün vücutlarını suya sokmakla cemi cesetlerinden buhâr-ı ratb gözlerine gelip burun taraflarında olan göz pınarlarında suya münkalib olup o hâlde hava dokundukta tahaccür edip kirpiklerinde kalır. Badehu yine minvâl-i muharrer üzere bir defa dahi olup vücudundan çıkan buhâr-ı ratbyine gözlerine geldikte evvel defada tahaccür eden tanelere şâmil olup yine mütehaccir olarak bu vecihle birkaç kat olup tamam sıklet hâsıl oldukça kesret-i meşy ve hareketten nâşi bazı taş ve ağaca yüzlerini ve gözlerini sürdüklerinde mahallinden kopup düşer. Badehu o yerlerde panzehir bulup avlarlar ve bazılar dahi o geyiklerin kalinde tekevvün eder. Tutarlar, boğazlayıp çıkarırlar dediler ve bazılar üzerinde tekevvün eder dediler. Teyfâşî kavli üzere esah olan dahi budur. El-ilmü indellah. Sair havas ve menafî kütüb-i tıbda musarrahtır."

papağan (پاپاغان) *T.*

Papağangillerden (Psittaciformes), turmanıcı, kıvrık gagalı, etli ve kalın dilli, parlak tüylü, sıcak yerlerde yaşayan, pek çok türü bulunan, insan sesini taklit edebilen kuşların genel adı, dudu. "Meşhur kuştur. Adam gibi söyler... Hayâtü'l-hayvânda Kemâledin Dümeyrâ der ki papağan kuşunun ömr-i tabî'îsi yüz elli yıldır eğer bir afet erişmez ise ve **eti meslûl olan hastaya ziyade nafidir.** Marazı defeder. Sair havassı ve ahvâli onda mestûrdur."

1) <https://www.sabah.com.tr/pancar-nedir-faydaları-nelerdir>, 15.03.2019'da alınmıştır.

Fotoğraf 2: Papağan.²

papatya çiçeği (پاپاتیہ چیچکی) T.

Birleşikgillerden, 20-50 santimetre yüksekliğinde, baharda çiçek açan, taç yaprakları beyaz, ortası sarı kömeçli, bir yıllık otsu bir bitki, yoğurt çiçeği (*Matricaria chamomilla*). "Tabiatı har ve yâbistir. Muhallel ve mulattaftır. **Kaçan çiçeği kurutulup sahk olunup başa ekilse hudûs-ı nâzileyi meneder** ve sair havassı ve menâfi-i vefîresi kütüb-i tıbda mezkûrdur"

Mideyi düzeltir, gazları giderir, vücuda rahatlık verir, ishali önler, kabızlığı giderir,

2) <http://www.wikizero.biz/index.php?q=aHR0cHM6Ly90ci53aWtpcGVkaWEub3JnL3dpa2kvUGFwYcSfYW4> adresinden 15.03.2019 tarihinde alıntılanmıştır.

basura faydalıdır, hazmı kolaylaştırır, ciğere kuvvet verir, şekerle içildiğinde erkeklige kuvvet verir, iştah açar, gripten kaynaklanan ağrılara iyi gelir, göğsü temizler, solucanı düşürür, böbrek taşlarını eritir, boğaz ve bademcik iltihaplarına, diş etlerinde olan apse ve iltihaplara faydalıdır, akneye iyi gelir, uykusuzluğa iyi gelir, yatıştırıcı, rahatlatıcıdır, saçlara faydalıdır, regl söktürücüdür, idrar zorluğuna iyi gelir.

Fotoğraf 3: Papatya çiçeği.³

pârs (pars) (پارس) Far.

Kedigillerden, genellikle Asya ve Afrika'nın sıcak bölgelerinde yaşayan, postu benekli, bazen de düz siyah, çevik, yırtıcı, etçil, memeli hayvan, leopar, panter, pelenk (*Panthera pardus*).

3) <https://www.sabah.com.tr/papatya-nedir-faydalari-nelerdir> adresinden 15.03.2019 tarihinde alınmıştır.

Fotoğraf 4: Pârs (pars).⁴

patlıcan (باطليجان) T./Ar.

Patlıcangillerden, kalın saplı, uzunca yapraklı otsu bitki (Solanum melongena). "Tabiatı derece-i sâlisede hardır. Kaçan ikmâ'ını gölgede kurutup bir kendi kadar acı bademle karıştırıp dövüp benfeşe yağıyla merhem gibi edip makatta olan bavasıra tılâ eyleseler memeleri düşürüp azim fayda eder. Lâkin badehu gül yağı süreler mücerrebdır. Sair menafii kütüb-i tıbda mezkûrdur."

Sindirim sistemini rahatlatır, kolay dışkılamayı sağlar, yüksek oranda lif içermesi sebebiyle kabızlığı önler. Bağırsakları yumuşatır. A, B1, B2, C vitaminlerince kalsiyum, potasyum ve demir minerallerini bakımından zengindir. Kolesterolün

4) [http://www.wikizero.biz/index.php?q=aHR0cHM6Ly90ci53aWtpcGVkaWEub3JnL3dpa2kvUGFycw](http://www.wikizero.biz/index.php?q=aHR0cHM6Ly90ci53aWtpcGVkaWEub3JnL3dpa2kvUGFycw adresinden) adresinden 15.01.2019 tarihinde alınmıştır.

düzenlenmesine yardım eder, kan basıncını artırır, kalp hastalıklarının önlenmesine yardım eder, zayıflamaya yardım eder, düşük kalori içeriği için kilo aldırılmaz. Bacaklarda ve basenlerde selüloit oluşmasını önler, uzun süre kalıcı tokluk hissi sağlar, romatizma ve romatizmal hastalıklara iyi gelir, romatoid arterit gibi kemik hastalıklarına fayda sağlar, dişleri güçlendirir, bağışıklık sistemini, yüksek miktarda su içeriği için cildi nemlendirir, kuru cilt ve kuru saçlara iyi gelir, kansere yakalanma oranını düşürür, beyne de fayda sağlar, şeker hastaları için de harika bir sebzedir. Güçlü bir antioksidandır.

Fotoğraf 5: Patlıcan.⁵

paız (پازی) T.

Ispanakgillerden, yaprakları sebze olarak kullanılan bir bitki, yaban pancarı, yabani ıspanak (Beta vulgaris varcicla). Meşhur yapraktır. Tabiatı harveyâbistir. "Bazılar ratbdır demiş. Suyu kulak ağrısını defeder. Kaçan paız üsaresini şara-

5) <https://www.sifalibitkitedavisi.com/patlicanin-faydalari-nelerdir.html>, adresinden 15.03.2019'da alınmıştır.

ba katsalar iki saatten sonra sirke eder. Eğer sirkeye katsalar dörd saatten sonra şarap eder. Sair menafii kütüb-i tıbda mezkûrdur."

Hazmı kolaylaştırır, pazı suyu damar sertliğinin giderilmesine ve kabızlığın giderilmesine yardımcı olur, pazı hardal ile birlikte tüketilirse gazları giderir, dalak ve şeker hastalığına iyi gelir

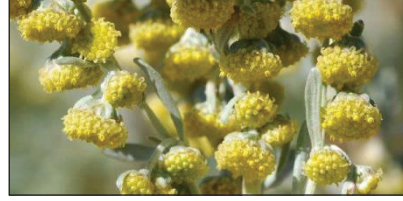
Fotoğraf 6: Pazı.⁶

pelîn (پلین) *Rum.*

Papatyagiller familyasından Anadolu'da doğal olarak bulunan bir yavşan türü. 120 cm'ye kadar uzayabilen bu bitki grimsi ya da beyazımsı yeşil renkli, parçalı yapraklıdır. İturlu bir bitkidir. Hekimlikle kullanılır. Genellikle Akdeniz bölgesinde yetişir, kırmızı çiçekleri vardır (Asteraceae familyasından artemisia absinthium). "Maruf ottur. Tabiatı derece-i ûlâda har ve sâniyede yâbistir. Kaçan suyundan yahut matbuhundan on gün altışar dirhem içseler taama iştihayı ziyade eyler. Eğer badem yağıyla kaynatıp içine azıcık keçi ödü zam edip sağır olmuş kulağa sürseler samemi defeder. Sair havas ve menafii kütüb-i tıbda mezkûrdur."

Sindirime yardımcı olur, şişkinliği iyileştirir, iltihap önleyicidir, bağırsak parazitlerini

temizler, iştah açıcıdır, kas spazmlarını önler, terletici etkisi vardır, karaciğeri korur.

Fotoğraf 7: Pelîn.⁷

pelit (پلیت) *Rum.*

Meşe ağaçları yabani olarak iki tür meyve verir. Bunlardan biri "pelit" diğeri ise "palamut" olarak bilinir. Pelit meyvesi tüylü, uzun, kalın ve kıvrık veya yatık çıkıntılarla örtülü olup silindirik ve açık kahverengi şekle sahiptir. Tadı buruktur. "Tabiatı derece-i ûlâda har ve sâniyede yâbistir. Kaçan suyundan yahut matbuhundan on gün altışar dirhem içseler taama iştihayı ziyade eyler. Eğer badem yağıyla kaynatıp içine azıcık keçi ödü zam edip sağır olmuş kulağa sürseler samemi defeder. Sair havas ve menafii kütüb-i tıbda mezkûrdur."

Bağışıklık sistemini kuvvetlendirir, kanser türü hastalıkların mücadelesinde, yara tedavisinde kullanılır, ishali keser,

İltihapları kurutur, enfeksiyonları, ağız yaraları, göğüs enfeksiyonları gibi enfeksiyonlu hastalıkların şifasında kullanılır. Karaciğer rahatsızlıklarına, deri hastalıklarına, egzama, arpacık ve deri hastalıklarına iyi gelir. Mideye faydalıdır

6) <https://www.haberturk.com/saglik/haber/1292525-pazi-seker-hastaligidan-koruyor>, adresinden 15.03.2019'da alınmıştır.

7) <https://www.yeniakit.com.tr/haber/pelin-otunun-faydalarini-biliyor-musunuz-534196.html>, adresinden 15.03.2019'da alınmıştır.

Fotoğraf 8: Pelit.⁸

pırasa (پراسه) *Rum.*

Zambakgillerden, sapından ve yapraklarından yararlanan, çok yıllık bir kış sebzesi (Allium porrum). "Tabiatı derece-i sâniyede har ve yâbistir. Basura nafidir. Bâridü'l-mizâc olanlarda bâha kuvvet verir. Sair menafii kütüb-i tıbda musarrahtır."

Antioksidan özelliği sayesinde kansere ve kronik rahatsızlıklara karşı koruyucudur, kolesterolü düşürür. İçerdiği K vitamini sayesinde kemik sağlığını korumada yardımcıdır, damar sertliğini engeller, damar hastalıkları riskini azaltır, kan dolaşımını düzenler, lifli olduğundan bağırsak için faydalıdır, kabızlık problemini önler, etkili bir idrar söktürücüdür, zengin demir içeriği sayesinde saç dökülmelerini engel-

8) <https://www.kadinvsaglik.com/2018/06/pelitagaci-ve-pelitin-faydalari.html>, adresinden 15.03.2019'da alınmıştır.

ler, anemi gibi rahatsızlıklarda yardımcıdır, solunum sistemi için de faydalıdır. Böbrekler ve karaciğer için de büyük fayda sağlar. Soğuk algınlığı, öksürük, grip, nezle, bronşit ve balgam gibi rahatsızlıkların önlenmesinde, kan dolaşımının düzenlenmesinde, kolesterolün dengelenmesinde iştahın açılmasında yardımcıdır. İdrar söktürür, sinüzitin giderilmesinde yardımcıdır. Gut hastalığı, kalp damar rahatsızlıkları, tansiyon sorunları, depresyon gibi rahatsızlıklara karşı da yardımcı olur. Solunum sistemi için yararlıdır. Grip, nezle, bronşit gibi solunum sistemi rahatsızlıklarında ve öksürük ve balgam gibi problemlerin önlenmesinde yardım eder. Hamile kadınların beslenme sürecinde önemli bir rol oynar, kandaki şeker seviyesini düzenler.

Fotoğraf 9: Pırasa.⁹

pireboli (پره بولی) *Far.*

Arı ekmeği, Çiçek tozunun (polenin) petek gözlerine depolanmış hâli. "Arı kovanında olur. Havâss-ı keşîresi vardır. Farisi'si lişân-ı Farisî üzere olan Tuhfetü'l-mü'min nam kitab müfredât-ı tıbda yazdığı üzere mûm-ı siyâhtır. Tabiatı derece-i sâniye ahirinde har ve yâbistir ve lâtif ve caziptir. Diken batıp yahut temren kalan

9) <https://www.takvim.com.tr/yasam/2018/06/26/pirasanın-faydalari-nelerdir-pirasa-neye-iyi-gelir>, adresinden 15.03.2019'da alınmıştır.

bedene zimâd olursa cezbekırılmış ke-miğe zimâd olursa onultur. Sair havâssı kütüb-i tıbdâ mezkûdur."

Anemi, pnömoni ve bakteriyel enfeksiyonları olan çocukların yanı sıra 7, 5 yaşına kadar özellikle prematüre çocuklarda pediatrik amaçla uygulanır. Antiseptiktir, kanamalı diş eti koruma tedavisinde faydalıdır. Erkeklerin cinsel yaşamını geliştirmede ve kas gücünün artırılmasına da katkı sağlar. Tansiyon ve kronik kabızlık tedavilerinde, bedensel ve zihinsel gücü arttırmada, kolon korunması, sindirim bozuklukları, bağırsak florasının restore edilmesinde, stres ve kronik yorgunluk, kolesterolün düşürülmesinde, kısırlık, karaciğer problemleri, prostat rahatsızlıklarında kullanılır.

Fotoğraf 10: Pireboli.¹⁰

pirûze (firûze) (پيروزه) T./Far.

Küpe ve yüzük taşı gibi süslemede kullanılan, mavi renkli, saydam olmayan hidrath doğal alüminyum ve fosfattan oluşan değerli bir mineral. "Meşhur kıymetli taştır... Tabiatı bârid ve yâbistir. Madeni Nîsâbûr'dadır. Bir nev'i dahi vardır. Horesan ikliminde Nişâvur imalinden gelir. Lâkin Nîsâbûrsi gibi âlâ değildir. Pîrûzenin şekli ve levni ve kıymeti malûm olmakla

10) <https://www.mynet.com/gec-kesfedilen-besin-deposu-ari-ekmegi-1170115-myyemek>, adresinden 15.03.2019'da alınmıştır.

tafsile ihtiyaç yoktur. Ancak havâss-ı kesîresi vardır. Ezcümle **parmağında pîrûze yüzük olan kimesne katlınden ve garktan ve mahûf düşler görmekten ve vesveden emin olacak hatta parmağında pîrûze ile maktul görülmemiştir diye ekser kütübde musarrahtır. Gerek ikthâl ile gerek mücerred nazar ile cemi göz illetlerine nef-i azîmi vardır ve pîrûzenin rengi havaya tabidir. Eğer hava güzel olursa dahi saf ve zengin olur. Eğer mütegayyir olursa o da mütekeddir olur.** Cafer-i Sadık Hazretleri'nden mervîdir: **Parmağında pîrûze olan asla yoksulluk görmez diye buyurdular.** Sair menafi ve havassı o bâbda mü'ellef olan kütübde mezkûr ve mübeyyendir."

Denge taşı olarak kabul edilen firuze taşı hem ruhen hem de bedenin tam anlamıyla dengede olmasını sağlar. Nazara karşı ruhu korur, kemik erimesini önler, migreni hafifletir, öksürüğü hafifletir, kan dolaşımını düzenler, solunum ve ciğerlere rahatlatıcı bir etki sağlar, kişinin ruhsal olarak genç ve zinde kalmasını sağlar.

Fotoğraf 11: Pirûze (firûze).¹¹

11) <https://www.aniyuzuk.com/firuze-tasi-neise-yarar.dhtml>, adresinden 15.03.2019'da alınmıştır.

râvend (راوند) Ar.

Karabuğdaygiller familyasından (*Rheum, Rhubarb, Rhubarbe*) büyük yapraklı, çok yıllık bir bitki. Ravend-i Hindi, ravendiyye, Anadolu'da ışkın, aşgın, aşkın, eşkin, eşgin, ıçgın, ıçkın, uçgun, uçkun, uşgun ve uşkun isimleriyle de bilinir. Işgın, kuzukulağıgiller (*Polygonaceae*) ailesinden, bazı yerlerde boyu 100-150 santimetreyi bulan, uzun saplı, yeşil ve sarımsı, renktedir otsu bir dağ bitkisi. Doğu Anadolu bölgesinde yayla muzunu, dağ muzunu, Van muzunu ve Hakkâri muzunu gibi isimlerle de verilir. "Meşhur devadır. Arabi'de dahi müstameldir... Farişi'si Türki ve Arabi'de istimali gibirâvenddir. Tabiatı derece-i sâniyede har ve yâbistir. Bazılar bârid ve muhalledir demiş ve **onda kuvvet panzehriyyet vardır. İshâl-i müzmineye nef-i azîmi vardır.**"

Lösemi, kanser, hücrelerin yenilenmesinde ve gelişmesinde, mideyi rahatlatmada, sindirimi kolaylaştırmada, şeker ve tansiyon hastalıklarında kullanılır. Afrodizyak özelliği vardır. Kabızlık, astım, nefes darlığı, soğuk algınlığı, ishal, hemoroid, ülser, grip, ateşli hastalıklar, böbrek rahatsızlığı, yorgunluk, uykusuzluk, stres gibi birbirinden çok farkı rahatsızlıklara da iyi gelir. Kan şekerini düzene sokar, iştah açar ve kendinizi dinç hissetmemizi sağlar. Hamilelik esnasında ışgın kabuklarının iç kısmı lekelenen bölgelere sürülebilir. Kolesterolü düşürür, kalp rahatsızlıklarına iyi gelir, kırıksıklıkları giderir ve cildi yeniler. Bağışıklık sistemi üzerinde etkilidir.

Fotoğraf 12: Râvend.¹²

rezene (رزنه) Ar.

Maydanogiller (*Umbelliferae*) familyasına ait 1-2 m boyunda, sarı çiçekli, parçalı yapraklı, hoş kokulu, yaprakları yemeklere koku ve tat vermek için, meyveleri ise gaz giderici olarak kullanılan bir bitki, *raziyane*. "Meşhur ottur. Arabî-i galattır... Tabiatı har ve yâbistir. **Rezene bevli idrar eder ve üsâresiyle iktihâl-i zulmet-i aynı def'eyler.**"

Bünyeyi kuvvetlendirir, virtüs, serbest radikaller ve parazitleri etkili bir şekilde vücuttan atar, antioksidandır, deri ve ciltte meydana gelen enfeksiyon hastalıklarına karşı etkilidir. Sindirim sistemine faydalıdır, bağırsak hastalıklarına, kansere karşı çok etkilidir. Kolesterolü iyi geldiği için kalp ve damar sağlığını korur, kalp krizi, felç ile birlikte inme gibi hastalıklara yakalanma riskini azaltır. Rezene gazı giderir, kırmızı kan hücrelerinin çoğalmasına yardımcı olur. Kalp hızı ve kan basıncını düzenler, cilt sağlığına önemli katkı sağlar.

12) <https://yemek.com/isgin-otu/>, adresinden 15.03.2019'da alınmıştır.

Fotoğraf 13: Rezene.¹³

ribâs (رباس) Ar.

Işgın (*Rheum ribes*), *kuzukulağıgiller* (*Polygonaceae*) familyasından 1000 – 4000 m yüksekliklerde yetişen, mayıs-haziran aylarında sarımsı beyaz çiçek açan, 40-150 cm boyunda, çok yıllık, ravent türü, otsu bir bitki. Tanımlanmış 103 *rheum* türünden biridir. *Işkın, ıçgın, ıçkın, uçkun, uçgun, uşgun, uşkun, aşgın, aşkın, eşkin, eşgin diye de anılır.* "Meşhurdur. **Ondan şerbet yapıp içerler.** Arabi'dir... Tabiatı derece-i sâniyede bârid ve yâbistir. ribâs **Kabzı vardır. Dâbıg-ı mi'dedir. Susuzluğu ve kay'ı def'eder. Basura ve çiçeğe ve tauna nafidir.**"

Lösemi ve kanser ile mücadelede hücrelerin yenilenmesinde ve gelişmesinde büyük rol oynar, mideyi rahatlatır ve sindirimi kolaylaştırır, şeker ve tansiyon hastalıklarında kullanılır. Kabızlık, ishal, astım, nefes darlığı, soğuk algınlığı, hemoroit, ülser, grip, ateşli hastalıklar, böbrek rahatsızlığı, yorgunluk, uykusuzluk ve strese karşı kullanılır. İştah açar, kendimizi dinç hissetmemizi sağlar, hamilelik esnasında ılgın kabuklarının iç kısmını lekelenen bölgelere sürülebilir, kolesterolü düşürür,

kalp rahatsızlıklarına iyi gelir. Kırıksıklıkları giderir, cildi yeniler. Bağışıklık sistemini güçlendirir ve özellikle kış aylarında hastalıklardan korur.

Fotoğraf 14: Ribâs.¹⁴

saqız (ساقيز) T.

Bazı ağaçların ve özellikle sakız ağacının kabuğundan sıyan, çiğnendiğinde yumuşayan, hoşkokulu, beyaz renkli reçine. "Tabiatı derece-i sâniyede har ve yâbistir. **Evrâm-ı mi'deye ve ma'â ve kebidе nafidir ve su'âl-i müzmine faydası vardır.** Sair menafii ve havâssı kütüb-i tıbda mübeyyen ve mukayyettir."

Kilo kontrolüne yardımcı olur, İştahı azaltır, öğünde daha az yemeye sebep olur, konsantrasyonu artırır ve stresi hafifletir, uyanıklığı ve konsantrasyonu artırır ve hayatın günlük stresini azaltıcı yönde etki gösteriyor. Beyne giden kanı artırır, ağız ve diş sağlığını destekler.

13) <https://www.acil.net/rezenenin-faydalari/>, adresinden 15.03.2019'da alınmıştır.

14) <https://www.ertanbeyatli.com/isgin-otu-ve-faydalari-hakkinda/>, adresinden 15.03.2019'da alınmıştır.

Fotoğraf 15: Sağız.¹⁵

sedef (صدف) T./Ar.

Sezab denen ot. "Meşhur ottur. Tabiatı derece-i sâniyede har ve yâbistir. **Mi-deye kuvvet verir. Taama iştiha getirir. Irku'nnisâ ve veca-i mefâsıla nafidir.**"

Uyarıcıdır, terleticidir, gaz söktürücüdür, Âdet söktürücüdür, iştahı açar ve sindirimi kolaylaştırır, yatıştırıcıdır, spazmları çözer, solucan (kurt) düşürücü etkisi vardır, göz yorgunluğunu giderir.

Fotoğraf 16: Sedef.¹⁶

15) <https://www.haberturk.com/saglik/haber/1305919-sakizin-faydalari-nelerdir/6>, adresinden 15.03.2019'da alınmıştır.

16) <https://www.saglikaktuel.com/bitki-ansiklopedisi-sedef-otu-nedir-faydalari-nelerdir-1629.htm>, adresinden 15.03.2019'da alınmıştır.

semizâvat (سمیزاوات) T.

Bakla, şahtere otu, baklagiller (Leguminosae) familyasından, yeşil kabuklu ve taneli, beyaz çiçekli, çiçeklerin uçları siyahımsı, taze legümen meyveleri bahar aylarında sebze olarak yenilen ve bu amaçla kültürü yapılan, tek yıllık, otsu bitki (Vicia faba). "Tabiatı derece-i sâniyede bârid ve sâniyede ratbdır. Hârü'l-mizâc olanlara ve şâba nafidir. **Mahmûmların taamina zam olursa muvafıktır.** Sair havâssı kütüb-i tubda mesturdur ve mezkûrdur." Tansiyon düşürücü ve idrar arttırıcıdır, idrar arttırıcıdır, tansiyon düşürücüdür, egzama tedavisinde etkilidir, ağızdaki yaralar, diş ağrılarında, damar sertliği, sedef hastalığı ve sivilce gibi cilt, mide ve karaciğer rahatsızlıklarında kullanılır. Kuvvet verici ve kan temizleyicidir, karın ağrısında, hemo-ritte de kullanılır.

Fotoğraf 17: Semizâvat.¹⁷

sıtma [صیتمه (ستمه)] T.

Anofel türü sivrisineğin sokmasıyla insandan insana bulaşan, titreme, ateş ve ter nöbetleriyle kendini gösteren bir hastalık, ısıtma, malarya. "Meşhur hastalıktır."

17) <https://www.blogente.com/sahtere-otunun-faydalari-nelerdir/>, adresinden 15.03.2019'da alınmıştır.

siğil (سیگیل) T.

Deride, özellikle ellerde oluşan zarar-sız, pürüklü küçük ur. "ki ekser vücûd-ı insânda zuhur eder."

Siğilin sebepleri: Bağışıklık sisteminin zayıf olması, bağışıklık sistemini düşüren hastalıklar veya ilaçlar, alerjik bir bünye sahip olmak, cinsel ilişki, derideki kesik ve yaralar virüsün yerleşmesine neden olur. Ortak kullanılan ve nemli kalan havlular; hamam, kaplıca, havuz ve tuvalet gibi ortak kullanım alanları, hijyene önem vermeyen kuaför ve güzellik merkezleri, siğile temas eden ayakkabı, terlik, havlu gibi eşyalar, tırnak yeme alışkanlığı, siğille doğrudan temas etme.¹⁸

sinirli yaprak (سیگیرلی یاپراق) T.

Kalınca yaprakları çıban ve yarayı işletip iyileştirmekte kullanılan, labadaya benzer bir çeşit ot. Sivri sinir otu (Plantago lanceolata) ve yapraksız sinir otu (Plantago major) olmak üzere iki türü bulunmakta ve 40 cm. ye kadar boylana bilmektedir. Dünyanın hemen hemen her bölgesinde yetişir. Bağa yaprağı ve ateş yaprağı olarak da bilinmektedir. "Tabiatı bârid ve yâbistir. Yaramaz yaralar ve karcıklara nafidir, onultur ve matbûhi ile dişî ağrıyan kimesne mazmaza eylese ziyade nafidir, defeder. Sair havâssı kütüb-i tıbda mezkûrdur."

Nefes yolları rahatsızlıklarında fayda sağlar, öksürük, bronşit, nefes darlığında kullanılır. Ciğerden gelen kanı keser, göğüs ağrısına karşı kullanılır.

18) <https://www.sozcu.com.tr/2018/saglik/sigil-nedir-sigil-neden-olur-cesitleri-ve-sigil-tedavileri-nelerdir-oub2-2567058/>, adresinden 15.03.2019'da alınmıştır.

Fotoğraf 18: Sinirli yaprak.¹⁹

sögüt ağacı (سوکوتاغاجی) T.

Sögütgiller (Salicaceae) familyasından, çok değişik yaprakları olabilen, çiçekleri tek eşeyli, taç yaprakları olmayan, kapsül tipi meyveleri olan, ülkemizde 23 türle temsil edilen, yaprak dökün, ağaç ya da çalı yapısındaki bitkiler (Salix). "Bu ağaç hassası çok bir ağaçtır. Evvelâ yaprakları dallarını hummâ-i gabb ile mahmû olan kimsenin altına döşeseler nef-i azîmi vardır. Eğer yapraklarını su ile kaynatıp nıkrîsi olanın ayaklarına ko(y)salar defeyler. Sair menâfi kütüb-i tıbda mukayyettir."

Sögüt ağacı kabuğu, bel ağrısı tedavisi başta olmak üzere baş ağrısı ve romatizma rahatsızlıklarının giderilmesi açısından yardımcı doğal ürün olarak kullanılır, ağrıların hafifletilmesi ve iltihapların azaltılmasına yardımcı olur. Baş ağrısında, bel

19) <https://www.saglikaktuel.com/bitki-ansiklopedisi-sinirli-ot-nedir-faydalari-nelerdir-1635.htm>, adresinden 15.03.2019'da alınmıştır.

ağrısında, eklem iltihaplanmasında. Söğüt ağacı kabuğunun kurutulmuş hâlden çay yapılarak faydalanılabilir.

Fotoğraf 19: Söğüt ağacı.²⁰

sütlügen (sütlegen) (سوتلگن) *T.*

Sütlegengiller (Euphorbiaceae) ikiçenekliler sınıfının Geraniales takımından ağaç ya da çalı biçiminde, bir ya da iki evcikli, çiçekleri değişik renkte ve eşeyli, bir bölümü beyaz, bir süt (lateks) içeren, 280 kadar cinsi ve 7. 300 türünden Türkiye'de 5 cinsi ve 70 kadar türü bulunan bir bitki, sütleşen, kauçuk ağacı, manyok, keneotu, hintyağı bitkisi. "Meşhur ottur. ... Tabiatı hardır ve merâreti vardır. Kaçan bunun sütünden kemere giye sürülse giderir gibidir ve kıl üzerine sürse kılları koparır ve sair havâss ve menafii kütüb-i tıbda mestur ve muharrer ve mezkûrdur."

Cildi yenileme özelliğine sahip olan bitki, cildi derinlemesine temizleyerek mikropardan arındırır, cilt üzerindeki yaraların ve kesiklerin iyileşmesine yardımcı olur, kesikler ve yaralar üzerine sütleşen otu sütü damlatılırsa hemen dezenfekte

eder, iyileşme sürecini çabuklaştırır, akrep ve yılan gibi zehirli hayvanların ısırıklarına karşı etkilidir, bu gibi durumlarda bitkinin özsuğu kullanılır. Nasır ve siğil sorunun giderilmesinde sütlüce otunun sütünden faydalanılır, ayak ve el mantarları için etkili olan sütleşen otu sedef hastalığının tedavisinde de kullanılır. Sıtma ve sarılık tedavisinde kullanılır, müşildir, kabızlık sorununu çözmeye kullanılır, hemoroite iyi gelir, kilo vermede etkilidir. Sütleşen bitkisinin öz suyu ağrı kesici etkiye sahiptir. Diş ağrısına iyi gelir, bağırsak kurtlarının düşürülmesinde etkilidir.

Fotoğraf 20: Sütleşen (sütleşen).²¹

şâhtere (شاهتره) *Far.*

Şahteregillerden, tarla ve yol kenarlarında yetişen, 20-40 santimetre yüksekliğinde, ince ve çift yapraklı, baharda kırmızı çiçek açan, ince saplı, çiçekleri hekimlikte kullanılan, çok yıllık ve otsu bir bitki (Fumaria officinalis, fumariaeaceal). "Meşhur ottur... Farisi'si Türki'de müstamel olduğu vecih üzerine şâhteredir. Tabiatı derece-i ûlâda bârid ve sânde yâbistir. Ciğerin süddelerini açar ve mideyi paklar, idrar-

20) <https://www.bilgidoktoru.com/sogut-agaci-kabugu.html>, adresinden 15.03.2019'da alınmıştır.

21) <https://www.nefisyemektarifleri.com/blog/sutlegen-otu-faydaları-ve-zararları-neye-iyi-gelir-nasil-kullanilir/>, adresinden 15.03.2019'da alınmıştır.

ı bevl eder. Eğer annla iktihâl olunsa göze hiddet verir ve cilâlandırır."

Tansiyon düşürücüdür, idrar artırıcı etkileri mevcuttur. Egzama tedavisi, sedef hastalığı ve sivilce gibi cilt rahatsızlıklarında, damar sertliğine damar sertliğine gargara şeklinde ağız içi yaralar ve diş ağrılarında ve zayıflatıcı amaçla da kullanılır. Mide ve karaciğer rahatsızlıklarında, damar sertliği tedavilerinde, karın ağrısında, hemoroit rahatsızlıklarında kullanılır.

Fotoğraf 21: Şâhtere.²²

şalgam (شلغم) Far.

şalgam: Turpgillerden, yumru köklü bir bitki (*Brassica rapa*)

İçerdiği yüksek miktarda Omega3 ile başta yüksek kolesterole karşı yardımcı olmakla birlikte bağırsak için de faydalıdır. Taşıdığı omega 6 ise metabolizmayı desteklemekle birlikte cilt ve saç sağlığında da önemli bir rol oynar. Antioksidanlar bakımından zengin olduğu için kanserle mücadelede oldukça etkilidir, bağırsıklığı önemli ölçüde destekler. Önemli bir C vitamini kaynağı olması sebebiyle kışın geçirilen rahatsızlıklarda yardımcı besin olarak tüketilmesini sağlar. Şalgamdaki yüksek miktardaki kalsiyum çocuklarda

22) <https://www.blogente.com/faydalari-nelerdir/>, adresinden 15.03.2019'da alınmıştır.

kemik gelişimini desteklemektedir. Kadınlarda menopoz sonrası görülen osteoporoz (kemik erimesi) gibi birçok kemik rahatsızlığında ve bu rahatsızlıkların önlenmesinde de etkilidir.

Fotoğraf 22: Şalgam.²³

şebbû (şebboy) (شب بوی) Far.

şebbû: Şebboy, turpgillerden, güzel kokulu, dar yapraklı, değişik renkli çiçekleri olan, çok yıllık ve otsu bir süs bitkisi (*Cheiranthus cheiri*). "Bir nevi çiçektir." İdrar söktürür, kabızlığı giderir.

Fotoğraf 23: Şebbû (şebboy).²⁴

23) <https://www.faydalari.com/salgamin-faydalari/>, adresinden 15.03.2019'da alınmıştır.

24) <https://www.saglikaktuel.com/bitki-an-siklopedisi-sebboy-nedir-faydalari-nelerdir-1642.htm>, adresinden 15.03.2019'da alınmıştır.

şırlagan (شیر لاغان) *T. hlk.*

şırlagan: Susam yağı. "Meşhur yağdır... Tabiatı har ve ratbdır. **Huşunet-i sadra ve sevdadan olan şukûka nafidir. Eger üzüm suyu ile halt edip içseler kandan ve balgamdan olan gicike nafidir.** Sair havâssı kütüb-i tıbda mukayyet ve musarrahtır."

Diş sağlığını koruyucudur. İçeriğindeki bakır minerali nedeniyle gut hastalığı ve arterit gibi kemik hastalıklarına karşı koruma sağlar. İçindeki doymamış yağ asitleri kolesterolün düzenlenmesine yardım eder. Solunuma faydalıdır, astıma iyi gelir, baş ağrısı ve migreni önler. İçerdiği B1, B2 ve E vitaminler sebebiyle stres, yorgunluk, bitkinliğe faydalıdır, sindirimi rahatlatır, **kabızlığı giderir.** Uykusuzluk, sinirliliğe iyi gelir. İçerdiği omega 6 ve omega 9 sebebiyle hafızayı güçlendirir, unutkanlığı giderir, zihinsel ve fiziksel yorgunluğa çaredir, cinsel hayatımızı düzene sokar, damar sertliğini önler. İçeriğindeki magnezyum sebebiyle şeker hastalığı olanlar için de faydalıdır. Kan basıncını azaltır ve kalp hastalıklarını engeller karaciğeri korur, vücuttaki toksinleri temizler, yağ birikimini önler, DNA'yı radyasyon hasarına karşı korur.

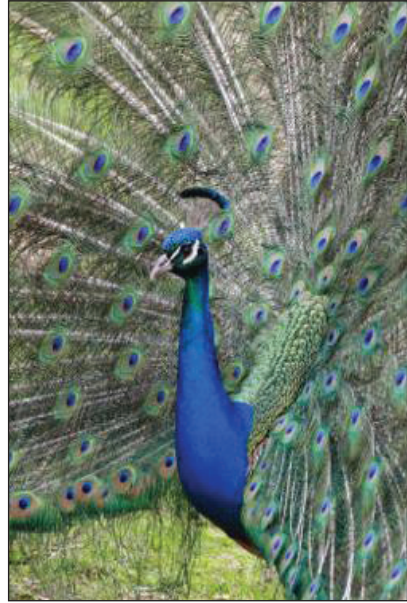

Fotoğraf 24: Şırlagan.²⁵

25) <https://www.sifalibitkitedavisi.com/susam-yagi-faydalari.html>, adresinden 15.03.2019'da alınmıştır.

tâvûs (tavus) (طاوس) *T./Ar.*

Tavuksular (Galliformes) takımının sülüngiller (Phasianidae) familyasından Pavo cinsinde yer alan ve kur yapma döneminde erkek tavusun kuyruğunu açıp sergilemesiyle tanınan, 110-125 cm kadar uzunlukta, Hindistan ve Seylân'da yaşayan, erkeğinin tüyleri uzun, kuyruğu parlak, güzel renkli, acı ve tiz sesli, süs hayvanı olarak beslenen bir kuş (Pavo cristatus). "Meşhurdur. Arabi'dir. **Eti ve yağı cimaa gayet kuvvet verir ve etini döğüp şarap ile ve bal ile pişirseler soğuktan mide ağrılarına azim fayda eder.**

Fotoğraf 25: Tâvûs (tavus).²⁶

26) <http://www.wikizero.biz/index.php?q=aHR0cHM6Ly90ci53aWtpcGVkaWEub3JnL3dpa-2kvVGF2dXNrdSVDNSU5RnU>, adresinden 15.03.2019'da alınmıştır.

tebeşir [تبشير (تباشير)] T./Far.

"Tabiatı bârid ve yâbis olmakla **suya koyup mahrûrû'l-mizâc olanlara içirirler**. Sair havâssı kütüb-i tıbda mezkûrdur."

tekesakalı (تکه صاقالی) T.

*Birleşikillerden, kökleri sebze olarak kullanılan otsu bir bitki (Tragopogon porrifolius). " Meşhur ottur. ... Tabiatı bârid ve yâbistir. **Eski yaralara ve kurûh-em'âya nâfidir**. Sair havâssı kütüb-i tıbda musarrahtır."*

Damar sertliği, romatizma ve böbrek hastalıklarında, şekeri ve tansiyonu dengeleyici bir sebze olarak kullanılır. Cinsel gücü artırır, kanı temizlemeye yardımcı olur, vücuttaki toksinleri dışarı atmaya yardımcı olur, sindirim sistemine iyi gelir, karaciğer hastalıklarına iyi gelir, mideyi kuvvetlendirmede yardımcıdır

Fotoğraf 26: Tekesakalı.²⁷

temregî (تمره کی) T.

Cilt üzerinde oluşan, boyut olarak küçük, görünüm olarak kırmızı, şekil olarak ise pütürlü bir yapıya sahip cilt hastalığı; temre.

Kuzukulağı ile sirke lapa hâline geti-

rilere temreginin üzerine konur. Temregi üzerine günlük ve ördek yağı merhem yapılarak sürülür veya üzerine kükürt tozu. Nohut yağı konur ve sürülür. Erik sirkeye batırılarak da sürülür. Sedef çiçeği, bal ile mayi yapılır ve sürülür. Turp tohumu, sirke ile lapa hâlinde konur. Sarımsak küllü bal ile merhem yapılır ve sürülür. Mersin yaprağı, kaynatılır, birer bardak içilir. Manda yağı, tavuk yağı sürülür. Hardal ve sirke mayi yapılarak sürülür. Turp tohumu, sirke ile lapa hâlinde konur. Hüsnü yusuf kökleri ve sirke merhem yapılarak sürülür.

Fotoğraf 27: Temregî.²⁸

temrihindî (demirhindi)

(تميره ندی) T.

*Baklagillerden, odunu oldukça sert olan, sıcak iklimlerde yetişen bir ağaç (Tamarindus indica). "Meşhur devadır. Tabiatı derece-i sâlisede bârid ve yâbistir. **Safraı ishâl eder. Mideyi tenkîh eder. Harareti kat'eder**. Sair havâssı kütüb-i tıbda mezkûrdur."*

Sindirimi artırır, doğal bir müshil olarak kabul edilir. Meyve ya da baharat olarak demirhindi yemek, sindirim sisteminin verimliliğini artırabilir, besinlerin daha hızlı çözülmesine yardımcı olabilecek safra aktivitesini uyarır, kronik ishale iyi gelir,

27) <http://www.faydalarineler.com/teke-sakali-faydaları/>, adresinden 15.03.2019'da alınmıştır.

28) <https://www.yeniakit.com.tr/haber/temre-hastaligi-nedir-nasil-tedavi-edilir-240954.html>, adresinden 16.03.2019'da alınmıştır.

kalp sağlığını korur, kan basıncını ve kolesterolü azaltmada etkilidir. İçindeki potasyum sebebiyle kan basıncını azaltır, stresi azaltır, antioksidandır, kalbe bağlı sağlık sorunlarının giderilmesine yardımcıdır, dolaşımı artırır. Vücuttaki kırmızı kan hücrelerini dengeler, anemiye tedavi eder, sinir fonksiyonunu iyileştirir, sinir fonksiyonlarının yanı sıra kas gelişimini de geliştirir.

Kilo kaybı Demirhindi olarak elde edilebilen veya bir baharat olarak kullanıldığında faydalanabilen eşsiz bileşiklerden biri hidroksisitrik asit (HCA) barındırmaktadır. HCA kilo kaybına bağlıdır, çünkü vücutta özellikle yağ depolamaya yardımcı olan bir enzimi inhibe ettiği gösterilmiştir. Ayrıca, demirhindi nörotransmitter serotinin artırarak iştahı bastırıldığı bilinmektedir. Bu alanlardaki araştırmalar hâlen devam etmektedir, ancak kilo verme ile ilgili olarak etkileyici sonuçlar gösterdiği bilinmektedir. Bağışıklığı Artırır Demirhindinin içerisindeki yüksek miktarda C vitamini ve diğer antioksidan etkiler, bağışıklık sistemini güçlendirmeye ve diğer mikrobiyal ve mantar hastalıklarından korumaya yardımcı olur. Ayrıca antiseptik ve antimikrobiyal etkileri nedeniyle vücuttaki parazit oluşumunu da azaltır. Özellikle demirhindi ekildiği tropik bölgelerde çocuklarda bağırsak kurtlarının ortadan kaldırılmasıyla bağlantılıdır. Karaciğeri 20 yaş gençleştiriyor: Aynı zamanda demirhindi karaciğer hastalıkları konusunda da oldukça faydalı bir besin. Demirhindi ile hazırlanan kürlerin karaciğeri 20 yaş gençleştirdiği söylenir. Karaciğeri gençleştiren demirhindi kürü tarifi. 100 gr demir hindi 1 litre suyun içine parçalanarak atılır ve kaynatılır. Süzülükten sonra sabah ve akşam 1 bardak içilir. Demirhindi karaciğerinizdeki yağ-

ları gidermek açısından oldukça iyidir ve hemen hemen tüm karaciğer sorunlarını tedavi etmeye yardımcı olur.

Fotoğraf 28: Temrihindî (demirhindi).²⁹

tere (تره) *Ar.*

*Hardalgiller (Brassicaceae) familyasından, yaprakları salata olarak kullanılan, tek yıllık bitkiler; turpgillerden, yaprakları salata olarak yenen baharlı bir bitki (Lepidium). "Tere berrî olur ve bostânî olur. Berrîsinin tabiatı derece-i sâlisede har ve derece-i sâniyenin ahirinde yâbistir. Bostânîsinin tabiatı derece-i sâniyede har ve derece-i evvelde yâbistir. **Bevli idrar eder ve ciğer süddelerini müfettahtır ve menî-i tevlit etmekle muharrik-i cimâ'dır.** Sair havâssı kütüb-i tubda mezkûdur."*

Kadın hastalıkları için faydalıdır, sindirim sistemine iyi gelir, solunum yollarına, kansızlığa, diyabete iyi gelir, zayıflamayı sağlar, saç ve cilt sağlığını, göz sağlığını korur, idrar söktürücüdür.

29) <http://www.milliyet.com.tr/demirhindi-nasil-yenir--pembenar-detay-alternatif-tip-2688561/>, adresinden 16.03.2019'da alınmıştır.

Fotoğraf 29: Tere.³⁰

teskere [تسکره (دسکره)] T./Far.

Teskere: Sedye, dört kollu tahtadan yapılan taşıma aracı. "Meşhurdur. **Hastalar için yaparlar ve bazılar anınla balçık taşırlar.**"

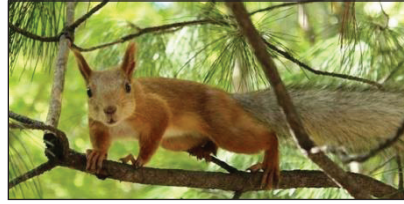
tetre (تتره) Far.

Antep fıstığıgillerin anacardiaceae familyasından, 1-3 m yükseklikte, olgunlukta kırmızı renkli ve ekşi olan meyveleri sumak ekşisi baharatı olarak kullanılan, sıcak bölgelerde yetişen, kabuğu hekimlikte, yaprakları dericilikte kullanılan bir ağaç (Rhus coriaria) olan sumak denilen bitkinin yaprağı. "Meşhurdur. Ketre dahi derler. Farisi'si Arabi'de istimali gibidir. Tabiatı hararet ve bürûdette mutedildir ve ûlâda ratbdır. Bazılar ûlâda bârid ve yâbis-tir demiş. **Raķık maddeleri tağlit eder. Kan tükürmeği defeder. Mesanede ve böbrekte olan vec'i teskin eder.** Sair menafii kütüb-i tbdâ mezkûrdur."

30) <http://www.milliyet.com.tr/terenin-faydaları-nelerdir--pembena-detay-genelsa-glik-2756611/+>, adresinden 16.03.2019'da alınmıştır.

teyun (teyin) (تیون) T.

*Sincap. Sincapgillerden, ağaçlarda yaşayan, genellikle meyveyle beslenen, çok tüylü, uzun kuyruklu, ince gövdeli bir hayvan, değın, çekelez (Sciurus vulgaris). "Meşhur kürk ederler bir canavardır... Kürkünün harareti sair kürklerden azdır. Mahrûrû'l-mizâc olanlara ve tazelere münasiptir. **Etini mecnuna yedirseler cünûnu zail olur. Emrâz-ı sevdâya nef-i azîmi vardır.** Güzafı Nüzhetü'n-nüfûs."*

Fotoğraf 30: Teyun (teyin).³¹

tirementi (terebentin) (تیره منتی) Rum.

Kozalaklılardan ve bazı ağaçlardan ya kendi kendine ya da ağacın çizilmesiyle akan, yağlı boya, yağlı vernik üretiminde ve inceltmesinde kullanılan, ince, renksiz, kokulu reçine, terementi. "Meşhurdur... Tabiatı derece-i sâniyenin ahirinde har ve yâbistir. Muhallel ve mulattadır. **Müdirr bevl ve mukavvî-i hazimedir. Cemî'i hükemânın ittifakları üzere her filde malûm olan sakızdan âlâ ve akvâdır. Rûğân-ı zeyt ile mahlût takviye-i a'sâb için tılâ ve zimâd olunsa gayet nafidir.** Sair havâss ve menafii kütüb-i tbdâ mezkûrdur."

Çam terementi esansı: Terebentin veya çam odununun distilasyonu ile elde edilen

31) <https://bilgihanem.com/sincap-hakkında-bilgi/>, adresinden 16.03.2019'da alınmıştır.

uçucu bir yağdır. Haricen romatizma ağrılarına karşı, cilde kan toplayıcı olarak ve veteriner hekimliğinde haricen ağrı kesici olarak kullanılır.

Fotoğraf 31: Tirementi (terebentin).³²

tiryâk (tiryak) (ترياق) *Ar.*

İlaç.

*Eskiden birçok hastalığın tedavisinde kullanılan, macun kıvamında ilaç.*³³

topalak (توپالق) *T.*

*Hünnapgillerden, yapraklarından yeşil boya çıkarılan bir bitki (Rhamnus cloroporus globosus). "Meşhur eczadandır... Tabiatı har ve yâbistir. **Yaramaz yaralara ve ağız kokusuna ve bevâsîre ve rahim illetlerine ve teğâtür bula. Azim faydası vardır** diye kütüb-i tıbdâ mezkûrdur ve mukayyettir."*

32) <https://atib.ogm.gov.tr/Sayfalar/T%C4%B1bbi%20ve%20Itri%20Bitkilerimizi%20Tan%C4%B1yal%C4%B1m/Camagaci.aspx>, adresinden 16.03.2019'da alınmıştır.

33) <https://www.seslisozluk.net/eskiden-bir%C3%A7ok-hastal%C4%B1%C4%9F%C4%B1n-tedavisinde-kullan%C4%B1lan%2Cmacun-k%C4%B1vam%C4%B1nda-ila%C3%A7-nedir-ne-demek/>, adresinden 16.03.2019'da alınmıştır.

Yüksek miktarda enerji veren bir bitkidir. Cinsel gücü artırır, afrodisyaktır, hâl-sizlik, vücuttaki stres ve yorgunluğun geçirilmesinde de etkilidir, sindirim sistemi dostudur, her türlü mide rahatsızlığı, bağırsak enfeksiyonu, kabızlık gibi sorunlarda rahatlatıcıdır, açık yaralardan akne ve sivilceye veya ciltteki parlaklığa kadar pek çok faydası vardır, sarılık hastalığında da kullanılır, hafif düzeyli baş ağrılarında koklatılarak etki etmesi sağlanır, kalp dostudur.

Fotoğraf 32: Topalak.³⁴

turâçkuşu (turaç kuşu)

(تور اچقوشی) *T.*

*Süliüngillerden, uzunluğu 34 santimetre olan, soyu azalmış bir kuş türü (Tetrao francolinus). "Dürrâcın eti üveyik ve keklik misillilerin cümlesinden âlâdır. **Etinden yemek fehmi ziyade eyler. Şahmını eritip kâdî yağıyla mahlût ağrıyan kulağa üç katre damlatsalar o an biüznillah veca'm teskin eder.** Sair havas ve menafii kütüb-i tıbdâ mezkûrdur."*

34) <https://www.dogalhekim.com/topalak-otunedir-faydalari-nelerdir.html>, adresinden 16.03.2019'da alınmıştır.

Fotoğraf 33: Turâckuşu (turaç kuşu).³⁵

turb (turp) (تورب) *Far.*

Turpgiller (Cruciferae) familyasından 15-50 cm kadar boylanabilen beyaz, sarı, mor renkli, tek yıllık otsu bir bitki. "Tabiatı derece-i sâlisede har ve derece-i sâniyede yâbistir ve müdirr-i bevdir ve ba'de'tta'âm ekl olunsa hazım ve muhric-i riyâhtır ve suyu süddeleri teftih eder ve asel ile şerbet edip içseler kay'a mu'ndir ve matbûhı telattuf-ı ihlât-ı galîza eder ve ihtibâs-ı hayzı def"eder. Sair havâss ve menafii kütüb-i tıbda mezkûrdur."

Tiroit bezine fayda sağlar, antioksidan içerir, sarılığa iyi gelir, bağışıklık sistemini güçlendirir, bronşit ve astım gibi solunum yolu hastalıklarına karşı iyi gelir, şeker hastalığına yakalanmayı engeller, kalbi korur, siyatik için faydalıdır, dişleri ve diş etlerini güçlendirici etkisi var-

35) <http://www.wikizero.biz/index.php?q=aHR0cHM6Ly90ci53aWtpcGVkaWEub3JnL3dp-a2kvVHVyYcOn>, adresinden 16.03.2019'da alınmıştır.

dır, kansızlığa karşı koruma sağlar, İdrar söktürücüdür, vücuttaki toksinlerin dışarı atılmasına yardım eder, kan dolaşımını hızlandırır, böbrek taşlarının oluşumunu önler, nefesin kötü kokmasını engeller, âdet sancularına karşı da ağrı kesici özellik gösterir, ağrıları dindirir, ferahlık verir, depresyona iyi gelir, kan basıncını düzenler, tansiyonu dengeler, karaciğer ve safra kesesi gibi organlara fayda sağlar, grip, nezle, öksürük, soğuk algınlığı gibi kış hastalıklarından korur, iştah açıcı özelliği vardır, romatizma ve eklem ağrılarına iyi gelir, sindirim sistemini düzenler, sindirimi rahatlatır, hazmı kolaylaştırır, kabızlığı önler, doğal bir antibiyotiktir, böbrekleri temizler, kansere karşı koruma sağlar.

Fotoğraf 34: Turb (turp).³⁶

turunç (تورونج) *T./Far.*

Turunçgillerden, bütün Akdeniz ülkelerinde yetişen, kışın yaprağını dökmeyen bir ağaç, narenc (Citrus aurantium amara). "Turunç tabâyi-i muhtelifeden mürek-

36) <https://www.sifalibitkitedavisi.com/turp-faydaları-nelerdir.html>, adresinden 16.03.2019'da alınmıştır.

keptir. Evvelâ kabuğu derece-i ûlâda har ve derece-i sâniyenin ahirinde yâbistir. Etinin kabuğuna muttasıl olanları har ve ratbdır. Güya kuvâyı hamseden mü'elleftir. Bir kuvvet yaprağında bir kuvvet kabuğuna yakın etinde ve bir kuvvet iç etinde ve bir kuvvet çekirdeğindedir. Hatta Fûrs padişahlardan birisi zamanında olan hükemâdan birkaçını hapseleyip emreyledi ki bunlara bir ekmek ve bir türlü katık olacak şeyden gayrı nesne vermeyeler. Hükemâyı mezbûr katıksız ancak turunç olsun diye rica ve anı ihtiyar eylediler... Kaçan **turunç kurutulup esbap ve kürk makulesinin içine konsa güveden esbabı hıfzeder. Eğer yakıp külünü ebreşe ve bahaka tilâ eyleseler def'eder** ve sair menâfi-i kesîresi kütüb-i tubda mezkûrdur."

Turunç çiçeğinin suyu kaynatılıp içildiğinde stresi alır. Kabuğu iştah açar, enerji verir, mideyi kuvvetlendirir, kusma problemi ve reflüsü olanlar için şifa verir, kanın temizlenmesine yardımcı olur, böcek sokmalarına karşı etkilidir.

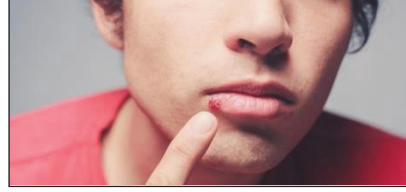
Fotoğraf 35: Turunç.³⁷

37) <https://sifalibitkilerle.com/turuncun-faydaları-nelerdir/>, adresinden 16.03.2019'da alınmıştır.

uçuk (اوچوق) T.

Hastalık sonucu genellikle dudakta beliren kabarcık

Stresli ortamlardan uzak durmak, stresi azaltacak yaşamsal önlemler almak, günlük düzenli olarak uyumak, dinlenme olanağı yaratmak, yakın temastan ve ortak eşya kullanımından uzak durmak uçukun ortaya çıkma sıklığını azaltabilir. Süt, balık, et, baklagiller gibi besinler besinlerin tüketilmesi de uçuk yıkmasının önüne geçebilir.

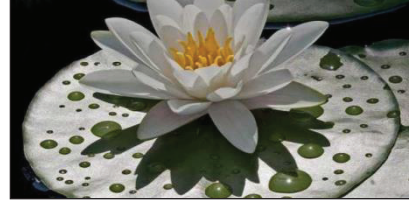
Fotoğraf 36: Uçuk.³⁸

uranpulı (اوران پولی) T.

uranpulı: Cam gibi ince taş (Ölçü için kullanılır). "Meşhurdur. Sırça gibi ince taştır. Tabiatı derece-i ûlâda bârid ve sâniyede yâbistir. **Ziyade kabızdır ve demi hapseder.** Aristo der ki talık bir haccer-i şerîftir. **Demire ve bakıra ve kurşuna tarh ve ilkhâ olursa biizni'llahi teala halis gümüş eyler.** Lâkin halli gayet asirdir. Binaen aleyh huzzâktan bazıları (من حل الطلق استغنى عن الخلق) demişlerdir. Yani "O kimesne ki talığın ne vehle hallolacağın bile ama halktan mal cihetinden müstağni olur." demektir. **Bu taş demir tokmak ile havan ile ve bu misilli sengîn nesnelere ile her ne kadar sa'y**

38) <https://www.sabah.com.tr/kadin/2019/02/07/ucuk-nasil-gecer-ucuktan-kurtulmak-icin-dogal-yontemler>, adresinden 16.03.2019'da alınmıştır.

olunsa dökülüp sahk ve olunmaz. Ancak tarîhi budur ki biraz ufacak taşlar ile gayet haşin kıldan vurulmuş bir pare nesnenin içine korlar. Badehu iki tarafa sallaya sallaya, dize dize olur. Andan sonra yine bir eski bez paresine mecmuunu koyup ısıcak suya batırıp yine hareket ettirerek münhal olur. Arife bu miktar tafsil kâfidir."

Fotoğraf 37: Ülüfer çiçeği.³⁹

ülüfer çiçeği (اولوفر چیچکی) T.

Nilüfer. Nilüfergillerden, yaprakları yuvarlak, genişveuzun saplı, çiçekleri büyük ve beyaz, sarı, mavi, pembe renkte, su yüzeyinde açan, durgun sularda veya havuzlarda yetişen, proteince zengin çok yıllık yem bitkisi, gazalboynuzu (Nymphaea). "... suda biter... Türki'de uluferdir. Tabiatı derece-i ülâda ratb ve derece-i sâlisede bâriddir. Rütubeti benefşeden çoktur. Lâkin anın gibi mideye muzır değildir ve çiçeği münevvidir. Sudâ'ı teskin eder. Bu çiçeğin acayip hâli vardır ki güneş doğdukçe açılmağa başlayıp tamam açılır ve yüzü güneş ile bile devr eder. Güneş guruba âgâz edince bu dahi kapanmağa başlayıp şems gurup ettikte bu dahi tamam kapanır.

Sarı nilüferin çiçekleri özel hayattaki gücü arttırıcı, kökleri ise kabız yapıcı şeklinde tesir edilir. Beyaz nilüfer için ise sarı nilüferin aksine özel hayattaki gücü azaltıp isteksizlik ortaya çıkarır, kökleri ise sarı nilüfer gibi kabız yapıcı etki gösterir, yatıştırıcı ve teskin edicidir.

üşek (اوشك) T.

*Vaşak. Etçiller (Carnivora) takımının, kedigiller (Felidae) familyasından, Avrupa ve Asya'da dağlarda yaşayan, 100 cm kadar boyda, 15 cm kadar uzunlukta kuyruğu olan, kulak uçları püsküllü ve sivri, tüyleri kül rengi olup üzerinde kara benekler bulunan, kürkü değerli, dişleri ve turnakları keskin, kürkünden yararlanılan yırtıcı bir hayvan (Lynx lynx). Karakulak. "İsm-i Türki'dir. Maruf ve meşhur canavarın adıdır... Türki'de dahi boyluca müstameldir. Nüzhetü'n-nüfus'ta (الوشق بالفتح والتحريك حيوان قدر / الكلب على صورة السنور يوجد ببلاد / الارض ويجلب جلده الى بقية البلاد / فعامل / فرايليسه المتنعون) diye musarrah ve mezkûrdur. Farisi'si Türki ve Arabi'de istimal olunduğu gibi vaşaktır. Tabiatı har ve yâbistir ve cimaa kuvvet verir. **Yürek ağrısına nafidir ve basura dahi nef-i azîmi vardır.** Sair havassı kütüb-i tıbda mezkûr ve mukayyettir."*

39) <https://www.ipuclarim.com/nilufer-bitkisinin-faydalari-nelerdir/>, adresinden 16.03.2019'da alınmıştır.

Fotoğraf 38: Üşek.⁴⁰

üzerlik tohumu (اوزرلكتخمى) T.

Zygophyllaceae familyasından, *sedef otugillerden*, yaprakları almaşık, çiçekleri beyaz renkte, susama benzeyen tohumları acı olan, halk hekimliğinde tedavi amaçlı, meyveleri toplanarak nazarlık yapımında ve, tütsü olarak da kullanılan, çok yıllık, otsu bir bitki (*Peganum harmala*). "Tabiatı üçüncü derece hardır. **Ahlât-ı galizâ-i lezi-ceyi kat' eyler ve bevl ile çıkarır. Em'âda olan riyâhü tahlil eder.** Sair havassı kütüb-i tıbda mezkûrdur."

Üzerlik otu yakılıp dumanı koklandığında sinüs yollarının açılmasını sağlar. Bezelerde biriken enfeksiyonu atar. Üzerlik tohumundan yapılan çay mevsim geçişlerinde sıklıkla görülen ağır enfeksiyonlu grip sonrası yaşanan boğaz ağrısı ve iltihaplanmasına iyi gelir. Boğazda biriken iltihabı atar, göğüs ve akciğerlerde öksürüğe bağlı oluşan tahribatını şiddetini hafifletir, besin atıklarından kaynaklı bağırsaklarda ortaya çıkan kurtların dökülmesini sağlar, sindirim yollarını temizleyerek yaşama ihtimali olan bağırsak hastalıklarının önüne geçer, içerdiği maddeler sayesinde

40) <http://www.wikizero.biz/index.php?q=aHR0cHM6Ly90ci53aWtpcGVkaWEub3JnL3dp-a2kvVmHFf2Fr>, adresinden 16.03.2019'da alınmıştır.

rahatlatma etkisi olan üzerlik tohumu hafıza ve beynin daha sağlıklı çalışmasını sağlar, unutkanlık ve alzheimer gibi hastalıklarla savaşır, uyku problemi yaşayanlar için oldukça etkilidir, hormonların düzenli çalışmasını sağlayarak yaşlanmayı önler, serotonin hormonlarını artırarak kişinin daha sakin olmasını sağlar, kadınların âdet öncesinde tüketilmesi tavsiye edilir. Göz iltihaplanmaları için rezene tohumu ile beraber kaynatılıp göze sürüldüğünde iltihabın kısa sürede atılmasını sağlar. Ağız kokusunu engellemek için üzerlik tohumu ağızda tutulur.

Fotoğraf 39: Üzerlik tohumu.⁴¹

üzüm (اوزوم) T.

Asmagiller (Vitaceae) familyasından, yaprakları ele benzer şekilde, bakka tipi meyveleri olan ve meyveleri için kültürü yapılan, ülkemizde 3 tür ve pek çok kültür çeşidi ile temsil edilen, tırmanıcı gövdeli, çalılış formundaki bitkiler. Asmanın taze veya kuru olarak yenilen ve salkım durumunda bulunan meyvesi. "Etinin tabiatı har ve ratbdir. Kabuğu barit ve yâbistir. **Çekir-**

41) <http://www.yasemin.com/saglik/haber/2848272-uzerlik-tohumunun-faydalan-nelerdir-uzerlik-tohumunun-cayi-nasil-yapilir>, adresinden 16.03.2019'da alınmıştır.

deği ikinci derecede bârid ve yâbistir. Üzüm lâtif gıda verir. Bedene kuvvet verir. Sair menafîi kütüb-i tıbda mezkûrdur."

Kanser önleyicidir, resveratrol olarak bilinen üzümlerden elde edilen bir antioksidan akneye neden olan bakterilerin büyümesini engelleyebilir, sağlıklı bir sindirim sistemini destekleyicisidir, kabızlık ve hazımsızlığın önlenmesine yardımcı olur, sağlıklı bağırsak hareketini teşvik eder, kemik gücünü artırabilir, astımın yönetilmesine yardımcı olur, üzüm çekirdeği ekstresi akciğer fonksiyonunu geliştirir, kalp hastalığı riskini azaltır, görme yeteneğinin korunmasına yardımcıdır, retina yapısını ve işlevini korur, diyabeti kontrol altında tutabilir, beyin gücünü artırır, alzheimer gibi beyin ile ilgili rahatsızlıklardan mustarip olanlar için faydalıdır.⁴²

Fotoğraf 40: Üzüm.

yâkût (yakut) (ياقوت) Ar.

Pembe veya erguvan tonları ile karışık koyu kırmızı renkte, saydam bir korindon türü olan değerli taş. "Meşhur kıymetli taştır. Arabi'dir... Yakutun madeni ki metkûn olduğu mahall-i Serendîb cezîresinin ardında Serendîb'den kırk fersah ba'îd Se-

cîrâ derler. Altmış kere altmış fersah çevirir bir cezîre vardır. Anda bir büyük dağdır ki ona cebel-i Râhûn derler. Gayet yüce ve sarptır. Bir tarikle kimesne çıkmamak mümkün değildir. Şedîd rüzgârlar ile yukarısından sel akıp aşağısında o selden yakut düşürürler. Güneş ziyası o dağa düşmekte zîhirinde olan molozları cevher olmanın tülü türlü ziyalar ve reng-âmîz şu'leler verir. Cemî-i yâkût o mahalden gelir ve bu yakut dört nevi olur. Kırmızı olur. Sarı olur. Gök olur. Kırmızı dahi yedi nevi olur. Evvelki rummânî, ikinci behremânî, üçüncü ercûvânî, dördüncü lahmî, beşinci benevenscî, altıncı cülnârî, yedinci verîddir. Sarısı dahi üç nevi olur. Evvelki mişmişî, ikinci eterci, üçüncü nebenîdir. Gök yakut dahi dört nevidir. Evvelki kühlî, ikinci sellî, üçüncü lajverdî dördüncü semavîdir. Beyaz yakutun âlâsına billurî derler ve elvânın cümlesinin iyiliği renkte ve suda ve şu'â'da çokluk ile olup kemal üzere saf ve şeffaf olanu cümleden iyisidir. Kırmızı yakutun tabiatı har ve yâbistir. İbn Sînâ mutedildir demiş. Sarı yakutun tabiatı sairinden kırmızı yakuta yakındır. Gök ve beyaz yakutun tabiatı bârid ve yâbistir. Bu dört nevinin dahi tefrîhi ve **takviyet-i kalbi ve sümûma mukavemeti ve hafakan ve vesvâs-ı sevâbiyyeye ve gam-ı vehme nef-i azîmi vardır ve hark-ı gark ve tâ'ûn ve sara ve cümûd-ı deme bilhassa nafidir. Ağzda tutmak susuzluğu dâfi'dir. Sarı yakut takınmak ya getirmek ihtilâmı meneder. Beyaz yakut taşıyan kimsenin rızkı ve ta'ayyüştü tereffühü çok olur. Güzafi en-Nüzhet."**

Yakut taşının şifaları arasında beyin ve akıl hastalıklarının tedavisi başta olmak üzere, veba hastalığının tedavisinde de olumlu sonuçları ortaya çıkmıştır. Zehir-

42) <https://www.haberturk.com/> uzumun-faydalari-nelerdir-uzum-neye-iyi-gelir-hts-2157775, adresinden 16.03.2019'da alınmıştır.

lenmelerden kurtulmak ve korunmak için de kullanılmıştır. Sıcak enerjisi ile bedeni güçlendirir. Kronik yorgunluğu ve uyuşukluğu ortadan kaldırır, bağışıklık sistemini güçlendirir, cinsel gücü artırır, üreme sistemindeki sorunları giderir, damar sertliğine ve daralmasına karşı koruyucudur, kan dolaşım sistemini düzenler, sezgileri güçlendirir ve öngörülü olmayı sağlar, ateşli hastalıklarda yararlanır, hamilelikte ortaya çıkan ağrıları azalttığı ve doğumun kolay olmasını sağladığı söylenir, yakut taşı yorulmayı engelleyicidir, hayal kabiliyetini güçlendirir, yastık altına konulduğunda korkuyu engeller.

Fotoğraf 41: Yâkût (yakut).⁴³

yapışkan otu (ياپشکاناوتی) T.

Isırganğillerden, duvarlar üzerinde gelişen, yaprakları yapışkan bir bitki (Parietaria). "Güzafı Sihâhu'l-Acem. Tabiatı bârid ve ratbtir. Evrâm-ı hârreye zimâd olunsa nafidir. Kaçan su ile kaynatıp onunla şişe makulesi silinse kirini ve pasımı giderip saf ve berrak eder. Sair menâfi kütüb-i tıbdâ mukayyetir."

Lenf ve kan temizleyicidir, deri hastalıklarında ve kanser hastalıklarında yararlıdır, çayı ile yapılan gargaralar guatr

43) <https://faydalisifalibitkiler.com/yakut-tasi/>, adresinden 16.03.2019'a alınmıştır.

ağrılarını hafifletir, ses telleri kısıklıklarını giderir, cilt yaralarının iyileşmesinde çok yararlıdır, ağız yaralarına ve boğaz iltihaplarına iyi gelir. İdrar yolları enfeksiyonlarında (kumtaş, sistit, nefrit sancılan, üre azalması) kullanılır. Safrakesesi taşında fayda sağlar, öksürüğü geçirir.

Fotoğraf 42: Yaprışkan otu.⁴⁴

yara otu (یاره اوتی) T.

Yol ve orman kıyılarında, tepelerde ve çayırarda temmuzdan eylüle kadar çiçeklenen, 25-60 cm boyunda, çok dallı, sapları ayrı olduğu hâlde bir şemsiye biçimindeki çiçekleri 5 parçalı, korolla altın sarısı renkli ve kenarları siyah renkli tüylerle çevrili, yaraların, siğilin üstüne konulan, ırmak kıyılarında biten, geniş yapraklı bir ot (Hypericum perforatum), adi kuzukıran, sarı kantaron, kan otu, kılıç otu, mayasıl otu, binbirdelik otu, kuzukıran. İçerdiği fotodinamik nitelikteki hiperisin nedeniyle birincil fotosensitif dermatitise neden olur. "Tabiatı derece-i sâlisede har ve yâbistir. Kaçan kurutulup yaralara ve ateş yanıklarına ve karhalara ekip bağlasalar

44) <https://www.saglikaktuel.com/bitki-ansiklopedisi-yapiskan-otu-nedir-faydalari-nelendir-1605.htm>, adresinden 16.03.2019'da alınmıştır.

serî'an kurutup iyi eyler. Binaenaleyh yara otu derler. Sair menafı ve havassı kütüb-i tıbdı musarrâh ve meşrûhtur."

Hazımsızlığı ve kansızlığı giderir, kanı temizler, balgam söktürür, öksürüğü keser, sinirleri ve vücudu kuvvetlendirir, bağırsak ve mide gazlarını giderir, ishali keser, basur memelerini tedavi eder, kızamık, boğmaca, raşitizm, albasması, aybaşı gecikmesi ve kemik hastalıklarında faydalıdır, idrar söktürür, yaraları iyileştirir.

Fotograf 43: Yara otu.⁴⁵

yara (یاره) T.

yavşan otu (یاوشاناوتی) T.

Papatyagiller (Compositae) familyasından, kurt düşürücü, ateş düşürücü, sıtma karşı ve iştah açıcı olarak kullanılan, esmer, kırmızı, sarımtırak renkli çiçekli, bir, iki ya da çok yıllık, otsu, yarı çalimsı, ülkemizde 23 türle temsil edilen, kaynatılıp suyu ilaç olarak içilen bir bitki, yavşan (Artemisia); sıtma otu, yavşan. "Meşhurdur. İnde'l-etıbbâ' birkaç nevidir... Tabiatı derece-i sâlisede har ve sâniyede yâbistir. Pelinden acıdır. Lâkin kabzı ondan azdır. Kaçan yumurta yağında nak' olunup bitmeyen sakala itlak olursa serî'an kıl bitirip tamam getirir. Zira letafetle mesâmmı açar. Sair havâss-ı kesîresi kütüb-i tıbdı musarrâhtır."

45) <https://www.sorhocam.com/> etiket.asp?sid=2656&yara-otunun-faydalari/, adresinden 16.03.2019'da alınmıştır.

Özsuyu ile ağız gargara yapıldığında ağız ve boğaz iltihaplarını geçirir, yaprağının yakısı yaraları geçirir, banyosu kaşıntırlara fayda sağlar, hazmı kolaylaştırır, baş ve kulunç ağrılarını keser.

Fotograf 44: Yavşan otu.⁴⁶

yer pelidi (یر پلیدی) T.

Ballıbabagillerden, tırmanıcı sarı çiçekleri olan, kokusu sarımsağı andıran, göl, akarsu kıyıları vb. nemli yerlerde yetişen bir bitki, meşecik, yer meşesi, yer palamudu, yer pelidi, su sarımsağı, kurtiluca; loğusa otu. "Meşhur devadır."

Bağışıklık sistemini kuvvetlendirir içerisindeki bileşenler, kanser türü hastalıkların mücadelesinde kullanılır, ishal kesme özelliğine sahiptir, yara tedavi-

46) <https://www.saglikaktuel.com/> bitki-ansiklopedisi-yavsan-otu-nedir-faydalari-nelerdir-1607.htm, adresinden 16.03.2019'da alınmıştır.

sinde kullanılır, pelit tozu kanı durdurma özelliğine sahiptir, iltihabı kurutur, boğaz enfeksiyonları, ağız yaraları, göğüs enfeksiyonları, karaciğer rahatsızlıkları, deri hastalıkları, egzamaya ve deri hastalıkları, arpacık hastalığına iyi gelir, mideye için faydalıdır. Mide yanmaları, gastrit, reflü veya ülser gibi mide problemlerini giderir, sindirim sistemine faydalıdır, basura faydalıdır, kan damarları genişletme özelliği vardır, bu özellik ile hem basura hem de damarlara çok faydalıdır. Cinsel hastalıklar, frengi, bel soğukluğu ve ilişki yolu ile bulaşan hastalıkların tedavisinde yararlıdır. İdrar kaçırmayı önlemede böbrekler için faydalıdır, iltihap gidermede etkilidir. Pelit tozunun diş beyazlatma özelliği vardır. Saç kırını engelleyicidir, saç dökülmesinde etkilidir.

Fotoğraf 45: Yer pelidi.⁴⁷

yeşim (يشيم) *Far.*

Asırlar boyunca mücevherat ve küçük heykel yapımında kullanılmış, en çok yeşil renkte bulunan sert, kıymetli taş. En kıymetlileri zümriit yeşimi ve Burma yeşimi-

*dir. İki tür yeşimden biri sodyum alüminyum silikat, diğeri ise kalsiyum magnezyum demir silikattır. Tabiatta küçük parçalar halinde bulunur. En çok yeşil ve tonları renge sahip olması yanında, mücevher olarak kullanıldığında siyah, gri, kırmızı, mavi renkleri yeşime özel adlar kazandırır. Dünya üzerinde en zengin yeşim yatakları Burma, Çin, Yeni Zelanda, Meksika, Hotan, Yarkent, Türkistan ve Baykal Gölü yakınlarında bulunur. Kristal yapısından dolayı çok ince oyma işçiliği yapılmasına imkân sağlar. Mermerden çok sert olduğu için iklim şartlarına dayanıklıdır. Yeşim, MÖ 880 senesinde Çin'de kullanılmaya başlamıştır. En çok insan kafası, hayvan, ağaç, mobilya gibi heykelticikler yapımında kullanılmıştır. "Meşhur taştır... Yeşim cevahir nev'inden idüğü meşhurdur. Sebzin-den beyazı makbuldür. Havâss-ı kesîresi vardır. Ezcümle yeşim bilesine getiren kimesne âfet-i sâ'ikadan emin olur. Çünkü mâ ve râ'û'n-nehrde sâ'ika çok vaki olmuştur. Hak sübhânehu ve ta'alâ onda olan nehr-i Kâşgir'de bu yeşimi halk etti. O diyarın halkı her biri yanlarında birer parça yeşim götürürler. Bi-emri'llahu ta'alâ **sâ'ika isabetinden emin olurlar**. Güzafî Ferheng-i Şu'ûrî."*

Diğer bir adı da mutluluk taşı olan yeşim taşı insan vücuduna pozitif enerji verir. Kalbi güçlendirir ve dolaşım sistemine faydaları vardır. Böbrek rahatsızlıklarına ve safra kesesi taşlarına iyi geldiği söylenir. Yüze sürüldüğünde cilde iyi gelir, siyah noktaları etkisizleştirir. Duygu durum bozukluğu olan insanların yanlarında bu taşı taşımaları durumunda aşırı duygulardan kurtulduğu söylenir. Tespih ya da stres taşı gibi aksesuar şeklinde elde tutulursa ısınarak kişiye rahatlatma hissi verir. Bu taşı ta-

47) <https://www.kadinvsaglik.com/2018/06/pelit-agaci-ve-pelitin-faydalari.html>, adresinden 16.03.2019'da alınmıştır.

kan kişinin konsantrasyonu artar. Kibri engellediği gibi kişinin adalet, huzur ve güven duygusunu artırır. Bereketi arttırdığı düşünülür. Yeşim taşını kalp hizasında taşıyanların hasta olmadan önce taşın siyahlaştığını ve hastalığın enerjisini emdiğini söylerler. İkili ilişkilerde karşı tarafı etkiler ve ilişkilerin düzenlenmesini sağlar.

Fotoğraf 46: Yeşim.⁴⁸

zâc (زاج) Ar.

Siyah büyük bir ağaç "Meşhurdur. Ağaçtır. Arabî-i galattır... Mezbur ağaç Hindistan'dan gelir. O diyarda bundan yüce yaprakları çok ağaç olmaz. Gayet sâye-dâr tabiatı bârid ve yâbistir. **Eğer yakıp kömürünü meşe suyuna koyup badehu sahk edip göze çekmeler ziyade kuvvet verip mücellâ eder.**"

zambak [زمبق زنبق] T.

Zambakgiller (Liliaceae) familyasından, 90-100 santimetre yüksekliğinde, sarı, beyaz, kırmızı ya da pembe çiçekli, soğanlı, çok yıllık otsu, Türkiye'de 6 türü bulunan Lilium türlerine verilen ad, top zambak (Lilium candidum). "Meşhur çiçektir. Ara-

bî-i galattır... **Zambak çiğğinin kokusu haysûmda olan süddeyi tenkîh eder ve soğuktan olan baş ağrısını def'eyler.** Sair havâssı kütüb-i tıbdâ mezkûdur."

Baş ağrısı ve kulak ağrısını giderir, öksürük ve bronşite fayda sağlar, diş ağrıları ve iltihaplarını giderir, şişlikleri indirir.

Fotoğraf 47: Zambak.⁴⁹

zeberced (zebercet) (زبرجد) Ar.

Sarı renkte ve cam parlaklığında, doğal demir ve magnezyum silikat, krizolit. "Meşhur taştır. Arabî'dir... Zümrüt cinsindedir. Hatta gâhîce zümrüt madeninde bulunur. Tabiatı bârid ve yâbistir. **Zebercede çok çok nazar etmek göze cilâ verir. Andan yürek ve hâtem istimal eden kimesne sara zahmetinden emin olur. Zebercetten sekiz arpa mikdarın ezip henüz zehir içirilmiş kimseye içirseler mevtten halâs olur.** Sair havâssı fenn-i ahcâra müteallik olan kütübdâ mestûr ve musarrahtır."

Metafiziksel ve psikolojik faydası vardır. Zihinsel ve bedensel dengeyi sağlar, pozitif düşüncenin oluşmasında etkilidir,

48) <http://www.ehli-beyt.org/> ehlibeyt/yesim-tasi-nedir-jade-tasi-nefrit-ozellikleri-nelerdir.html/, adresinden 16.03.2019'da alınmıştır.

49) <https://www.saglikaktuel.com/> bitki-ansiklopedisi-zambak-nedir-faydasi-nelerdir-1554.htm, adresinden 16.03.2019'da alınmıştır.

çevresel ilişkileri güçlendirir, kişinin sosyalleşmesini ve bedenini sağlıklı olmasını sağlar, yaşlanmayı yavaşlatır, kullanan kişiye sevinç ve neşe verir, yaşam enerjisini yükseltir, sindirim sorunlarını ortadan kaldırır, depresyonu giderir, kaygıyı azaltır, öfkeyi giderir, sıkıntı ve stresi azaltır, korku hissini giderir, iyimserlik duygusu verir, solunum yolu hastalıklarına iyi gelir.

Fotoğraf 48: Zeberced (zebercet).⁵⁰

zencefil (زنجفیل) T.

Zencefilgillerden, Hindistan ve Malezya'da yetişen, yaklaşık 100 santimetre yüksekliğinde, kamış görünüşünde, çok yüksek ve otsu bir bitki (Zingiber officinale). "Arabî-i galattır... Kuru zencefilin tabiatı har ve yâbistir. Müshindir. Hâzîmü't-ta'âmdır. Seded-i kebîde nafidir ve cimaa kuvvet verir. Bâridü'l-mizâc olanlara iki dirhem zencefil şeker ile ve ıscak su ile istimal etseler balgam-ı galîzi ishal eyler. Sair havâssı küttüb-i tubda mezkûr ve mukayyettir."

Mide bulantısını hafifletir, hamilelikteki bulantıların giderilmesinde yardımcıdır. Kemoterapi gören kanser hastalarında bulantı ve kusma semptomlarını hafifletir,

50) <https://akiktasi.net/> zebrecet-tasi-nedir-zebercet-tasinin-faydalari-nelerdir/, adresinden 16.03.2019'da alınmıştır.

migreni tedavi edebilir, soğuk algınlığı, grip gibi hastalıklarla ve enfeksiyonlar karşı etkilidir. Vücudu sıcak tutmak için çay şeklinde kullanılabilir. Çay olarak kullanıldığında terlemeyi artırarak toksinleri vücuttan atar, sindirime fayda sağlar, yemekten sonra yükselen şeker seviyesi, midenin içeriğinin doğal boşalma oranını azaltmasında etkilidir, yüksek şeker seviyelerini düzenlemeye ve mideyi yatıştırma yardımcı olur, aşırı gaz birikimini önler, arterit ağrısını azaltır, kemik sağlığını güçlendirir, eklem ağrılarını azaltır, diz iltihabı ve romatoid rahatsızlıkları iyileşmelerde kullanılır, astımı hafifletir, karaciğeri korur, tüberkülozdan muzdarip insanlar için hepatoksisiteyi önlemeye yardımcıdır, karaciğer rahatsızlıklarında koruyucudur, kanseri önler, bunama, parkinson, alzheimeri geciktirici olduğu bilinir. Beyin hasarı riskini azaltır, hafızayı güçlü kılar, kas ağrısını giderir, kan pıhtılaşma riskini azaltır, böylece hipertansiyonu düzenler ve kalbinizi sağlıklı tutar.

Fotoğraf 49: Zencefil.⁵¹

51) <https://www.haberturk.com/> zencefilin-faydalari-nelerdir-zencefil-neye-iyi-gelir-hits-2153794, adresinden 16.03.2019'da alınmıştır.

zerde-çâv (zerdeçal) (زرده چاو (زرده چال)) T./Far.

Zencefilgillerden, kök saplarından saf-ranı andıran boyalı bir madde çıkarılan, yaprakları sivri uçlu, çiçekleri sarı renkte, çok yıllık bir bitki, Hint safranı (*Curcuma longa*). "Tabiatı derece-i sâniyede har ve yâbistir. **Bahaka ve temregûya tilâ olunsa nafidir ve bâha kuvvet verir.** Sair menafii kütüb-i tıbda mezkûr ve mukayyettir."

Beyni korur, alzheimer hastalığına iyi gelir, eklem sorunlarının çözümüne destek olur, kalbi korur, diyabeti geciktirir, anti-oksidadır, mide dostudur, yanmalara ve ekşimelere iyi gelir.

Fotoğraf 50: Zerde-çâv (zerdeçal).⁵²

zeytûn (zeytin) (زيتون) T.

Zeytingillerden (*Oleaceae*), Akdeniz ülkelerinde yetişen, 10-20 metre yüksekliğinde, meyvesi yenen ve yağı çıkarılan, yapraklarını dökmeyen, dalları dikensiz, yaprakları karşılıklı, küçük ve gümüş renğinde, uzun ömürlü bir ağaç (*Olea europaea*). "Meşhurdur. Arabi'dir... Yaban zeytin

ağacına dahi itlak olunur. Farisi'si Türki'de ve Arabi'de müstamel olduğu üzere zeytindir. **Siyahın tabiatı har ve ratb ve yeşilin tabiatı bârid ve yâbistir. Her bir cüz'ü menâfi-i kesîreye câmidir. Ezcümle yaprağını arpa otu ile yoğurup yakı gibi göbek üzerine vursalar eski ishali kat'eder.** Sair havâssı kütüb-i tıbda mezkûrdur."

Kandaki fazla kolesterolü giderir, kan basıncını kontrol eder, antioksidan olarak hücreleri korur, alzheimer, iyi huylu ve habis tümör gibi dejeneratif hastalıklara karşı etkilidir, miyokart enfarktüsü, derin damar trombozu, kan pıhtısını önlemeye yardımcıdır, hücre zarlarını kanser gibi hastalıklara karşı korur, anemiye karşı bir koruyucudur, doğurganlığı ve üreme sistemini geliştirir, oksidatif stres ve kronik viral hastalıklar sırasında sağlıklı bir bağışıklık sisteminin korunmasında önemli bir rol oynar, kalbi korumada yararlıdır. Cilt yumuşaklığını sağlar, cildi sağlıklı tutar, kilo vermeye yardımcıdır, kanseri önler. Anti-oksidadır, stres ve kronik enflamasyon kombinasyonunu önlemeye yardımcıdır, ağrıları azaltır, zeytin saçlarda ve cilt sağlığında düzelme sağlar, cilt kanserine, erken yaşlanmaya karşı koruyucudur, alerjileri önleyicidir, kan akışını artırabilirler ve astım gibi hastalıkların etkilerini azaltmaya yardımcı olur, sindirim sistemini düzenli hâle sokar, ülser ve gastrit üzerinde de faydalı etkiye sahiptir, göz sağlığı üzerinde olumlu etkisi vardır ve antioksidandır.

52) <http://www.hurriyet.com.tr/kelebek/saglik/zerdecal-nedir-iste-zerdecalin-faydaları-41065253>, adresinden 16.03.2019'da alınmıştır.

Fotoğraf 51: Zeytün (zeytin).⁵³

53) <https://www.sabah.com.tr/saglik/2019/04/22/zeytinin-faydalari-nelerdir-iste-mucizevi-bir-besin-olan-zeytinin-faydalari>, adresinden 16.03.2019'da alınmıştır.

Sonuç

Esad Mehmed Efendi' tarafından hazırlanan *Lehçetü'l-Lügat* Türkçeden Arapça, Farsçaya hatta Türkçeden Türkçeye bir lügattir. Eserde çoğu terim olmak üzere Türkçe kelimelere yer verilmesi *Esad Efendi'*ye Türkçülük, Türkçecilik ve dil bilimi alanında mümtaz bir yer ayırır. Alternatif tıbbın gündemde olduğu bir dönemde geçmişte yapılan tecrübeler doğrultusunda eserde yer alan bitki, hayvan, taş veya çeşitli maddelerin tıbbi yararlarının konuyla ilgilenenler açısından önem arz edecektir. Özellikle dil çalışması yapanların zooloji, biyoloji, kimya ve tıpla ilgilenenlerin de eserden faydalanacağı şüphesizdir.

Kaynakça

- Ahterî Mustafa Muslihuddin el-Karahisari, (2009). *Ahterî-i kebir*, (Haz. Kırkılıç, H. Ahmet, Sancak, Y.), Ankara: TDK Yayınları.
- Ahterî Mustafa Muslihuddin el-Karahisari, (2017). *Ahterî-i kebir*, (Haz. Kırkılıç, H. Ahmet, Sancak, Y.), (Gözden geçirilmiş 2. Baskı), Ankara: TDK Yayınları.
- Aksoy, H., (1979). *Esad Mehmed Efendi, (Ebu İshakzâde)*, Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, (C 3, s. 86-87) içinde, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Amîd, H. (1363), *Ferheng-i Âmid*, Tahran: Çâp-hâne-i Sipihr.
- Asım, A. (1305), *Tercemetü'l- kâmus (Okyanus) 4. Cilt*, İstanbul: Matba'a-i Bahriyye.
- Baysun, M. C., (1988). *Es'ad Efendi, As'ad Efendi, Muhammed, İslâm Ansiklopedisi*, (C 4, s. 359-362) içinde, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Beyreli, L.,(1988). *Lehçetü'l-lugat*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Devellioğlu, F. (1978). *Osmanlıca Türkçe ansiklopedik lûgat*, (3. Baskı), Ankara: Doğuşt Ltd. Őti. Matbaası.
- Dilçin, C., (1983). *Yeni tarama sözlüğü*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Doğan, M. N., (1987). *ŐeyhüliŐlâm İŐhak Efendi*, hayati, eserleri ve Divanı'nın edisyon kritiğı, YayınlanmamıŐ Doktora Tezi, İÜ Edebiyat Fakültesi, İstanbul.
- Doğan, M. N., (1993), *Lehçetü'l-luga ve Atrabü'l- âsâr Müellifi ŐeyhüliŐlam Esad Efendi, hayati, eserleri ve Divanı'nın tenkidli metni*, YayınlanmamıŐ Doktora Tezi, İÜ Edebiyat Fakültesi, İstanbul.
- Ergun, S. N., (1329-1335). Esad, ŐeyhüliŐlâm, Ebu İŐhakzâde, *Türk Őairleri*, 3(66),
- Esad Efendi, Mehmed Esad (1986-88), *Ana Brittanica*, (C 8, s. 285) içinde, İstanbul: Ana Yayıncılık,
- Esad Efendi (Mehmet) Ebuishakzade (1986). *Büyük Larousse* (C 6, s. 380.) içinde, Ankara: GeliŐim Yayınları.
- Gövsa, İ. A. (1933-1935). *Meşhur adamlar ansiklopedisi 2. Cilt*, (Haz. Simavi, S.), İstanbul: Yediğün Neşriyat.
- Uçman, A., Eraslan, K., İpekten, H., İsen, M., Haz., (1986). ŐeyhüliŐlam Esad Efendi, *Büyük Türk Klasikleri*, (C 6, 354-356) içinde, İstanbul: Ötügen-Őöğüt.
- İsmail PaŐa, Bağdatlı (1972). *KeŐ el Zunun Zeyli, İzah al-Maknûn fî al-Zayli alâ kaŐ al-zûn an asamî al-kutubi va'l funûn C.I ve C.II*, İstanbul: MEB Basımevi.
- İsmail PaŐa, Bağdatlı (1972). Atrabü'l-âsâr, Itbâku'l-etbâk, *KeŐ el Zunun Zeyli, İzah al-Maknûn fî al-Zayli alâ kaŐ al-zûn an asamî al-kutubi va'l funûn* (C.I s.95) içinde, İstanbul: MEB Basımevi
- İsmail PaŐa, Bağdatlı (1972). Bülbülnâme, *KeŐ el Zunun Zeyli, İzah al-Maknûn fî al-Zayli alâ kaŐ al-zûn an asamî al-kutubi va'l funûn* (C.I, s.192) içinde, İstanbul: MEB Basımevi.
- İsmail PaŐa, Bağdatlı (1972). Divan, *KeŐ el Zunun Zeyli, İzah al-Maknûn fî al-Zayli alâ kaŐ al-zûn an asamî al-kutubi va'l funûn* (C.I, s.489) içinde, İstanbul: MEB Basımevi.
- İsmail PaŐa, Bağdatlı (1972). Lehçetü'l-lügât, *KeŐ el Zunun Zeyli, İzah al-Maknûn fî al-Zayli alâ kaŐ al-zûn an asamî al-kutubi va'l funûn* (C II, s. 417) içinde, İstanbul: MEB Basımevi.
- İsmet Efendi, Fındıklılı, (1989). *Őakaik-ı Nu'maniye ve zeyilleri, tekmelettü'Ő-Őakaik fî hakk-ı ehli'l-hakaik*, (Haz. Özcan, A.), İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Mehmed Süreyya, (1308). Sicill-i Osmâni yahud tezkire-i meŐâhir-i Osmâniye, İstanbul: Sebil Yayınevi.
- Parlatır, İ., (2011). *Osmanlı Türkçesi sözlüğü*, (4. Baskı), Ankara: Yargı Yayınları.
- Parmaksızoğlu, İ. (1968). Esad Efendi, *Türk Ansiklopedisi* (C XV, s. 389) içinde, Ankara: MEB Yayınları.

- Redhouse, S. J. W. (1974). *Redhouse yeni Türkçe-İngilizce sözlük (New Redhouse Turkish-English dictionary)*, İstanbul: Amerikan Board Neşriyat Dairesi, (Eserin orijinali 1890'da basılmıştır.).
- Redhouse, S. J. W., (1978). Turkish and English lexicon shewing in English the significations o the Turkish terms, İstanbul: Çağrı Yayınları, (Eserin orijinali 1890'da basılmıştır.).
- Şemseddin Sami, (1306). *Kamusü'l-a'lam C. II*, İstanbul: Mihran Matbaası.
- Şemseddin Sami (1996). *Kâmûsu'l-a'lam C.II*, Ankara: Kaşgar Neşriyat.
- Şemseddin Sami (1317-18). *Kamus-ı Türkî, I. C.*, İstanbul: İkdam Matbaası.
- Şemseddin Sami (1317-18). *Kamus-ı Türkî, II. C.*, İstanbul: İkdam Matbaası
- Steingass, F. J., (1975). *A comprehensive Persian-English dictionary*, Beirut.
- Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, (1988). *Türkçe sözlük*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ulaş, İ. İ., Dedeoğlu, A., (1979). *Asrî kamus ilaveli ahterî kebîr Arapça - Türkçe büyük lûgat*, İstanbul: Meral Yayınları.
- Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, (2012). *Yazım kılavuzu*, (Haz. Akalın Ş. H. vd., Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Yeğin, A., Badıllı, A., Hekimoğlu, İ., Çalım, İ. (1985). Osmanlıca Türkçe ansiklopedik büyük lûgat, TÜRKDAV Yayınları.
- <https://www.sabah.com.tr/pancar-nedir-faydalari-nelerdir>, adresinden 15.03.2019 tarihinde alıntılanmıştır.
- <http://www.wikizero.biz/index.php?q=aHR0cHM6Ly90ci53aWtpcGVkaWEub3JnL3dp a2kvUGFwYcSfYW4>, adresinden 15.03.2019 tarihinde alıntılanmıştır.
- <https://www.sabah.com.tr/papatya-nedir-faydalari-nelerdir>, adresinden 15.03.2019 tarihinde alıntılanmıştır.
- <http://www.wikizero.biz/index.php?q=aHR0cHM6Ly90ci53aWtpcGVkaWEub3JnL3dp a2kvUGFycw>, adresinden 15.03.2019 tarihinde alıntılanmıştır.
- <https://www.sifalibitkitedavisi.com/patlicanin-faydalari-nelerdir.html>, adresinden 15.03.2019 tarihinde alıntılanmıştır.
- <https://www.haberturk.com/saglik/haber/1292525-pazi-seker-hastaligindan-koruyor>, adresinden 15.03.2019 tarihinde alıntılanmıştır.
- <https://www.yeniakit.com.tr/haber/pelin-otunun-faydalarini-biliyor-musunuz-534196.html>, adresinden 15.03.2019 tarihinde alıntılanmıştır.
- <https://www.kadinsaglik.com/2018/06/pelit-agaci-ve-pelitin-faydalari.html>, adresinden 15.03.2019 tarihinde alıntılanmıştır.
- <https://www.takvim.com.tr/yasam/2018/06/26/pirasanin-faydalari-nelerdir-pirasa-neye-iyi-gelir>, adresinden 15.03.2019 tarihinde alıntılanmıştır.

- <https://www.mynet.com/gec-kesfedilen-besin-deposu-ari-ekmegi-1170115-myyemek>, adresinden 15.03.2019 tarihinde alıntılanmıştır.
- <https://www.aniyuzuk.com/firuze-tasi-ne-ise-yarar.dhtml>, adresinden 15.03.2019 tarihinde alıntılanmıştır.
- <https://yemek.com/isgin-otu/>, adresinden 15.03.2019 tarihinde alıntılanmıştır.
- <https://www.acil.net/rezenenin-faydalari/>, adresinden 15.03.2019 tarihinde alıntılanmıştır.
- <https://www.ertanbeyatli.com/isgin-otu-ve-faydalari-hakkinda/>, adresinden 15.03.2019 tarihinde alıntılanmıştır.
- <https://www.haberturk.com/saglik/haber/1305919-sakizin-faydalari-nelerdir/6>, adresinden 15.03.2019 tarihinde alıntılanmıştır.
- <https://www.saglikaktuel.com/bitki-ansiklopedisi-sedef-otu-nedir-faydalari-nelerdir-1629.htm>, adresinden 15.03.2019 tarihinde alıntılanmıştır.
- <https://www.blogente.com/sahtere-otunun-faydalari-nelerdir/>, adresinden 15.03.2019 tarihinde alıntılanmıştır.
- <https://www.sozcu.com.tr/2018/saglik/sigil-nedir-sigil-neden-olur-cesitleri-ve-sigil-tedavileri-nelerdir-oub2-2567058/>, adresinden 15.03.2019 tarihinde alıntılanmıştır.
- <https://www.saglikaktuel.com/bitki-ansiklopedisi-sinirli-ot-nedir-faydalari-nelerdir-1635.htm>, adresinden 15.03.2019 tarihinde alıntılanmıştır.
- <https://www.bilgidoktoru.com/sogut-agaci-kabugu.html>, adresinden 15.03.2019 tarihinde alıntılanmıştır.
- <https://www.nefisyemektarifleri.com/blog/sutlegen-otu-faydalari-ve-zararlari-neye-iyi-gelir-nasil-kullanilir/>, adresinden 15.03.2019 tarihinde alıntılanmıştır.
- <https://www.blogente.com/sahtere-otunun-faydalari-nelerdir/>, adresinden 15.03.2019 tarihinde alıntılanmıştır.
- <https://www.faydalari.com/salgamin-faydalari/>, adresinden 15.03.2019 tarihinde alıntılanmıştır.
- <https://www.saglikaktuel.com/bitki-ansiklopedisi-sebboy-nedir-faydalari-nelerdir-1642.htm>
- <https://www.sifalibitkitedavisi.com/susam-yagi-faydalari.html>, adresinden 15.03.2019 tarihinde alıntılanmıştır.
- <http://www.wikizero.biz/index.php?q=aHR0cHM6Ly90ci53aWtpcGVkaWEub3JnL3dpa2kvVGf2dXNrdSVDNSU5RnU>, adresinden 15.03.2019 tarihinde alıntılanmıştır.
- <http://www.faydalarineler.com/teke-sakali-faydalari/>, adresinden 15.03.2019 tarihinde alıntılanmıştır.

- <https://www.yeniakit.com.tr/haber/temre-hastaligi-nedir-nasil-tedavi-edilir-240954.html>, adresinden 16.03.2019 tarihinde alıntılanmıştır.
- <http://www.milliyet.com.tr/demirhindi-nasil-yenir--pembenar-detay-alternatiftip-2688561/>, adresinden 16.03.2019 tarihinde alıntılanmıştır.
- <http://www.milliyet.com.tr/terenin-faydalari-nelerdir--pembenar-detay-genelsaglik-2756611/+>, adresinden 16.03.2019 tarihinde alıntılanmıştır.
- <https://bilgihanem.com/sincap-hakkinda-bilgi/>, adresinden 16.03.2019 tarihinde alıntılanmıştır.
- <https://atib.ogm.gov.tr/Sayfalar/T%C4%B1bbi%20ve%20Itri%20Bitkilerimizi%20Tan%C4%B1yal%C4%B1m/Camagaci.aspx>, adresinden 16.03.2019 tarihinde alıntılanmıştır.
- <https://www.seslisozluk.net/eskiden-bir%C3%A7ok-hastal%C4%B1%C4%9F%C4%B1n-tedavisinde-kullan%C4%B1lan%2C-macun-k%C4%B1vam%C4%B1nda-ila%C3%A7-nedir-ne-demek/>, adresinden 16.03.2019 tarihinde alıntılanmıştır.
- <https://www.dogalhekim.com/topalak-otu-nedir-faydalari-nelerdir.html>, adresinden 16.03.2019 tarihinde alıntılanmıştır.
- <http://www.wikizero.biz/index.php?q=aHR0cHM6Ly90ci53aWtpcGVkaWEub3JnL3dp a2kvVHVyYcOn>, adresinden 16.03.2019 tarihinde alıntılanmıştır.
- <https://www.sifalibitkitedavisi.com/turp-faydalari-nelerdir.html>, adresinden 16.03.2019 tarihinde alıntılanmıştır.
- <https://sifalibitkilerle.com/turuncun-faydalari-nelerdir/>, adresinden 16.03.2019 tarihinde alıntılanmıştır.
- <https://www.sabah.com.tr/kadin/2019/02/07/ucuk-nasil-gecer-ucuktan-kurtulmak-icin-dogal-yontemler>, 16.03.2019 tarihinde alıntılanmıştır.
- <https://www.ipuclarim.com/nilufer-bitkisinin-faydalari-nelerdir/>, adresinden 16.03.2019 tarihinde alıntılanmıştır.
- <http://www.wikizero.biz/index.php?q=aHR0cHM6Ly90ci53aWtpcGVkaWEub3JnL3dp a2kvVmHFn2Fr>, adresinden 16.03.2019 tarihinde alıntılanmıştır.
- <http://www.yasemin.com/saglik/haber/2848272-uzerlik-tohumunun-faydalari-nelerdir-uzerlik-tohumunun-cayi-nasil-yapilir>, adresinden 16.03.2019 tarihinde alıntılanmıştır.
- <https://www.haberturk.com/uzumun-faydalari-nelerdir-uzum-neye-iyi-gelir-hts-2157775>, adresinden 16.03.2019 tarihinde alıntılanmıştır.
- <https://faydalisifalibitkiler.com/yakut-tasi/>, adresinden 16.03.2019 tarihinde alıntılanmıştır.
- <https://www.saglikaktuel.com/bitki-ansiklopedisi-yapiskan-otu-nedir-faydalari-nelerdir-1605.htm>, adresinden 16.03.2019 tarihinde alıntılanmıştır.

- <https://www.sorhocam.com/etiket.asp?sid=2656&yara-otunun-faydalari/>, adresinden 16.03.2019 tarihinde alıntılanmıştır.
- <https://www.saglikaktuel.com/bitki-ansiklopedisi-yavsan-otu-nedir-faydalari-nelerdir-1607.htm>, adresinden 16.03.2019 tarihinde alıntılanmıştır.
- <https://www.kadinvsaglik.com/2018/06/pelit-agaci-ve-pelitin-faydalari.html>, adresinden 16.03.2019 tarihinde alıntılanmıştır.
- <http://www.ehli-beyt.org/ehlibeyt/yesim-tasi-nedir-jade-tasi-nefrit-ozellikleri-nelerdir.html/>, adresinden 16.03.2019 tarihinde alıntılanmıştır.
- <https://www.saglikaktuel.com/bitki-ansiklopedisi-zambak-nedir-faydasi-nelerdir-1554.htm>, adresinden 16.03.2019 tarihinde alıntılanmıştır.
- <https://akiktasi.net/zebercet-tasi-nedir-zebercet-tasinin-faydalari-nelerdir/>, adresinden 16.03.2019 tarihinde alıntılanmıştır.
- <https://www.haberturk.com/zencefilin-faydalari-nelerdir-zencefil-neye-iyi-gelir-hts-2153794>, adresinden 16.03.2019 tarihinde alıntılanmıştır.
- <http://www.hurriyet.com.tr/kelebek/saglik/zerdecal-nedir-iste-zerdecalin-faydalari-41065253>, adresinden 16.03.2019 tarihinde alıntılanmıştır.
- <https://www.sabah.com.tr/saglik/2019/04/22/zeytinin-faydalari-nelerdir-iste-mucizevi-bir-besin-olan-zeytinin-faydalari>, adresinden 16.03.2019 tarihinde alıntılanmıştır.